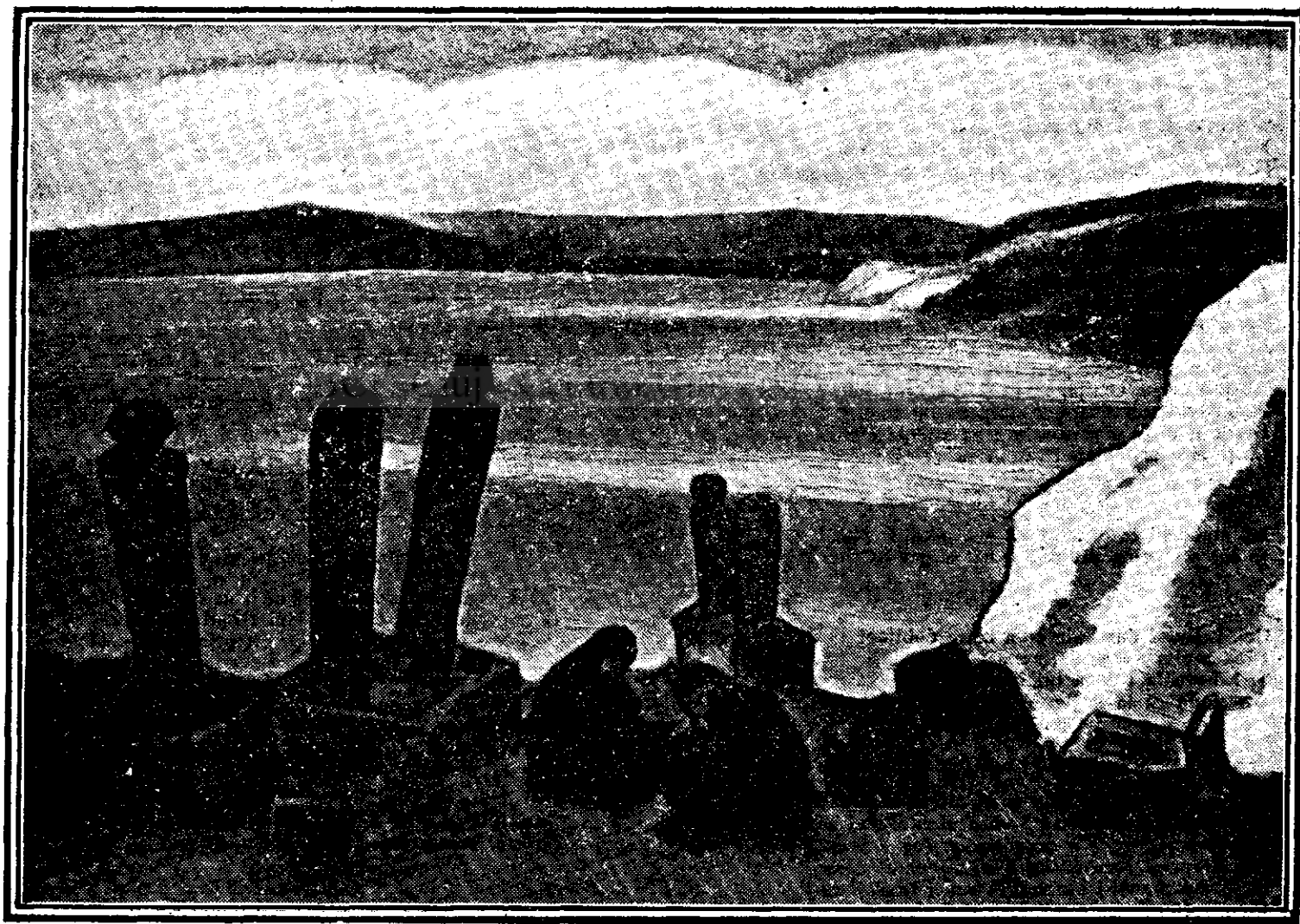

UNIVERSUL LITERAR

L. SINGER : GOLFUL BALCIC

In acest număr : SARMANUL KLOPȘTOCK, EMIL ISAC, SYLVIUS ROLANDO, ELENA PROTOPOPESCU, SCARLAT STRU-
TEANU, SERAFINA BRUKNER, PAUL I. PAPADOPOL, RAINER MARIA RILKE, R. ARCADIU, MIH. POPESCU, ION
BAILĂ, MOLIÈRE. SEB. LEONARD, C. I. ȘICLOVANU, RUD. A. KNAPP și N. N. TONITZA.

An. XLIII, Nr. 28.
10 Iulie 1927.

Lei 5

MOLIERÉ
SGANARELLE

SAU

Incornoratul închipuit

SCENA II

Celia, Slujnica Celinei

SLUJNICA

Cum ! să refuzi, atîta de dîrz, conîşă dragă,
Un lucru pentru care se bate-o lume'ntreagă ?
Cînd Ńi se cere mină să'ncepi să plîngi de zor
Şi să'ntîrzi atîta c'un „da“ fermecător !
Vai, nu-s Ńi eu în felul acesta măritată !
Eu una, nicio clipă n'am să mă las rugată ;
Să spun un „da“ ca ăsta nu-i mare osteneală.
Eu aş turna cu suta, n'aş Ńine socoteală...
Profesorul ce vine la fratele Ńi-ascultă
De Ńtie carte, are dreptate foarte multă
Cînd despre multe lucruri de pe pămînt l'învaţă
Şi zice că muierea-i ca planta ce se-acaţă
Şi creşte doar atîta cât de-un copac stă strînsă,
Dar dacă se desprinde rămîne vecinic stînsă.
E dreptă vorba asta, o, scumpa mea stăpînă,
Şi eu o văd în mine, nevrednică păgînă !
Pe sărăcuşul Martin să-l ierte Dumnezeu,
Dar cînd trăise dînsul, un inger am fost eu.
Eram mai grăsulie, vioaie, mulŃămită, —
Şi iată-mă acuma o babă gîrbovită.
Pe vremurile-acele, trecute ca o rază,
Dormiam fără căldură Ńi'n toiu de Bobotează,
Eu nici măcar cearceaful, să-l usc n'aveam vreun zor,
Dar astăzi, tremur pînă Ńi'n luna lui Cuptor.
Nu te-ai codi, conîşă, de-ai Ńti cît e de bine
Să ai bărbatul noaptea alătura de tine.
De-ar fi doar pentru-atîta : Să Ńtii pe cineva
Că-Ńi zice „Sănătate !“ cînd tu vei strănuta.

CELIA

Mă slătueşti tu oare la un așa păcat ?
În loc de Leliu, dintr'un pocit să-mi fac bărbat ?

SLUJNICA

Hei, Leliu-al dumitale e-un mare dobitooc !
Prea multă vreme-l Ńine călătoria'n loc.
Şi zăboveala asta a lui în depărtare,
Încamă ca la mijloc e poate vreo schimbare.

CELIA

(arătîndu-i portretul lui Leliu)

Ah ! nu mai spune asta Ńi nu-mi meni a rău ;
Priveşte mai de-aproape obrazul blind al său :
Îmi jură pe vecie o dragoste de foc.
Am drept să cred că nu e un mîncinos deloc,
Şi — martor mi-i portretul ce-aici l'înfăŃisează
Că'n veci prietenie nestînsă îmi păstrează.

SLUJNICA

Pe cît l-arată mutra e-un vrednic amoraş
Şi nu pe de pomană de el te-amorezaşi.

CELIA

Şi totuşi trebui, pară... Ah ! Ńine-mă !
(Lasă să-i cadă portretul lui Leliu din mînă)

SLUJNICA

Ce-i ? Stai !

Dar cum se poate asta !... Leşină ! Doamne, vai !
Hei, unul... iute...

SCENA III

Celia, Sganarelle, Slujnica Celinei

SGANARELLE

Ce e ? Venii numaidecăt !

SLUJNICA

Conişa mea, vai ! moare...

SGANARELLE

Cum ! numai pentru-atîta ?

Gredeam că cine Ńtie de zbieri așa cumplit.
Dar să vedem ce este. Conişa, aşi murit ?
Bre, nu mai sufla o vorbă !

SLUJNICA

Să cat pe cineva

Să ducă'ntr'altă parte. Vezi, Ńine-o dumniata.

Celia, Sganarelle, Nevasta lui Sganarelle

SCENA IV

SGANARELLE

(punînd mîna pe sînul Celinei)

E rece pe tot trupul ; nici nu Ńtiu ce să zic.
Îa să vedem aproape de mai respiră-un pic.
Pe legea mea, dar parcă, pe cît pricep, eu spui
Că mai trăeşte încă.

NEVASTA LUI SGANARELLE

(privind pe fereastră)

A, Doamne, ce văzui !

Bărbatul meu cu dînsa... Ci numai să cobor,
Fireşte, mă traduce, dar las' — li-arăt eu lor.

SGANARELLE

Un ajutor, băete, să-i dăm la repezeală ;
De s'ar lăsa să moară n'ar face vreo scofală.
Să pleci pe ceea lume e o prostie mare,
Cînd Ńi pe lumea asta poŃi fi cu căutare.

(O ducă în odaia ei, împreună cu un om pe care-l a-
duce slujnica).

Trad. de SEBASTIAN LEONARD

PETRE CERÉ

de SYLVIVS ROLANDO

I.

Clădirea Institutului de Anatomie din Cluj, construcție masivă, sombră și rece, zidită în cărămidă cenușie, pe un brau aspru de piatră, în întregime patinată de vreme cu un vernis întunecat, își ascunde înfățișarea ei stranie, amestec de închisoare, de castel feudal și de nef bisericesc, înăpoiă clinicilor și a institutelor universitare, care, uniforme și formidabile, strănse laolaltă ca bastimentele unei grandioase flote, alcătuiesc pe dealul de miază-zi al orașului, o cetate cu o lume și o gândire deosebită.

Șase brazi, mai bătrâni decât însăși clădirea, străjuiesc intrarea principală. Înfațișarea lor a împrumutat ceva din tristețea locului. Înalți și respirați, plini de crengi uscate, subțiri și împletite ca sforile unei plase rupte, triști și întunecați, de o culoare măslinie neschimbată, cu slabe picotiri de verde nou, ei stau nepăsători la razele rare de soare, strecurate cu silnicie printre coperișuri, și oboșiți, prinși de umbre în forțarea de ziduri, parcă scoși din vlaga vieții, sufletul lor nu iscodește cu nimic sufletul trecătorului. Ararocri, ci opată o nouă înfățișare... Când, după ploae, cerul într-o parte e limpezit de traiecul sigur și hotărât al curcubeului, iar în cealaltă, e prins de soare și de nori, în metrezze de aramă și în vâpăi de fosfor, atunci mugurii rari, par lumânările de ceară strălucitoare, picăturile de ploaie și păianjenii animat de ramurile uscate, scilesc ca niște bijuterii dantelate, iar frunzele pomilor, încrucișate și suprapuse, cu piepteni lor regulați, țepeni și scheletici, alcătuiesc din depărtare, o masă ca un recif de corali, eșit din refluxul mării... La fel și noaptea!.. În noaptea obișnuită a ținutului, în noaptea îngroșată de nori, întuneric și frig, pomii sunt aruncați în umbra cea mare a clădirii, sinistră ca un doliu căptușit. Dar noaptea luminată, marea miazăstră a vrajei, îi prinde deopotrivă cu toate elementele firii, în jocul ei minunat. Aruncând cu profunzime asupra lor, razele ei de piatră, de fier și argint, îi preface în pagode orientale, ornate cu medalioane și candelabre magice, sau drapate cu brocarte fastuoase și schimbătoare...

Două platforme, tăiate în deal, separate printr'un parapet, susțin fiecare la înălțimi diferite, câte un șir de clinici, una în văzul celeilalte.

În fața Institutului de Anatomie, ca un taler al aceleiași balanțe, se găsește Maternitatea. E o clădire la fel cu toate celelalte, ostentativ înfiptă în văzul lumii. Totuși, recent vopsită, bine bătută de soare, cu fațada dinspre oraș luminată de două verande, ca două enorme oglinzi, ornată cu un decorativ geometric, roșu și albastru, Maternitatea, cu ferestrele ei totdeauna larg deschise, prin care se întrezăresc în fugă, siluetele albe ale moașelor, realizează în masiva cetate a clinicilor, un colț de viață cu o palpăire de simpatie... Până în stradă departe, se aud țipetele nouilor născuți... Protestele lor împotriva interdicțiilor științei și deci a rigorilor vieții, sosesc ascuțite și furioase, sau oboșite și tănguitoare...

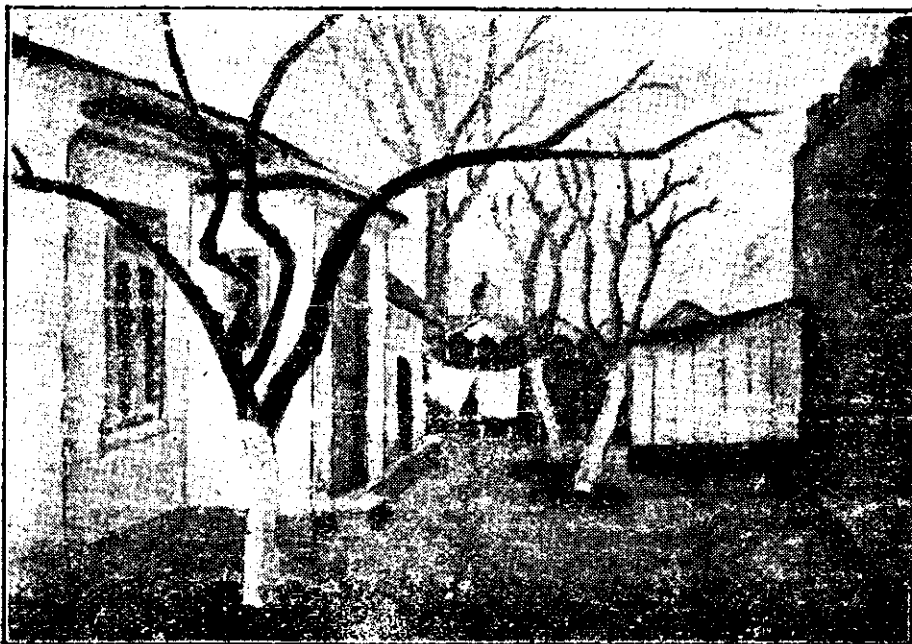
Instinctiv, frezătorul războiului pasul și stăruie înăbușat... Pe figura lui se ochi-

tează un zâmbet indulgent, cu tălc de deșertăciune... Dar și această clinică, închinată sporului de viață și bucuriei maternității, turbură din când în când, pacca cea mare a morții și a suferinții stăpânite... Noaptea uncoți când cerul e senin și atmosfera liniștită, un țipăt sfâșietor, prelung și puternic, un țipăt de femeie în iminența morții parcă, despică enorma clădire. E o gravidă, care cunoaște pentru întâia oară durerile facerii... În incinta clinicilor, înghețul tăcerii cade deodată, peste monotonia gemetelor. Bolnavii tresar și privesc cu grijă. În sufletele lor speriate și neajutorate, țipătul se adâncește grav, sinistru și amenințător, ca un avertisment implacabil, ca un strigăt de cobă, ca un făcut de piază rea...

Alături de Institutul anatomic, e clinica boalelor de piele. Aci, se găsesc, în afară de bolnavii ce-și pot tăinu cu grijă suferința, și paria nenorociților, oameni, cărora o tristă fatalitate morbidă, le-a atacat partea cea mai umană a corpului: fața... Nicăieri nu apare mai vădită cruzimea și neîndurarea soartei, nici în cazurile de nebuli, nici în bordelele prostituatelor, nici în celulele temnițelor, ca aci, căci nicăieri nu se dovedește mai vărtos, batjocura corpului uman, a acestui corp, din care egoismul nostru omenesc, a făcut supremul ideal estetic și suprema mândrie individuală... În clinica boalelor de piele, mizeria umană se impune, îndrăzneță, provocatoare, simbolică... Se văd plăgi larg deschise, prin care proeminenă oase putrede, obraji cu exeresențe roșii ca smeura, vegetând ca o conopidă sau încrustate în boabe de sânge și de puroi; apoi, fețe pline de cicatrice, de pustule și ulcerazioni... Se găsesc guri mâncate la comisuri, rânjind într'una până la măselele din fund... Trăiesc strănși ca într'un muzeu de rarități clinice, oameni fără nas, cu aspect viermănos, hăd, în-

grozitor, părând niște decapitați, cărora le-au crescut capete de morți mâncate de corbi; apoi alții, cu câte un mic rest sfârc sau sdreanță de piele, aruncată ca o petecă în dreptul găurilor nazale, o-trepă, fără nicio valoare estetică, dar totuși îndrăgită în fiecare zi în oglindă și apărută cu dezesperare... Bărbați de toate vârstele, cu cât mai tineri, cu atât mai înspăimântători; femei — țărance masive și plate, orășence fîrve, cu trupuri delicate și picioare fine —, copit cu rămășițe de candoare și de frăgezime pe fețele lor bătute de necurătenie și urit, cu toții roiesc împrejurul clinicii, avizi de lumină, de soare, de verdeață, cercetând cu ochii polficioși și provocători pe oamenii de serviciu, pe medici, pe studenți, în văzul cărora își expun nesimțitor și inconștient chipul stropit de sânge, de puroi amestecat cu felurite alifii galbene, negre și vinete, ce le dau o înfățișare de putreziciune, de stărv, de putoare...

Despărțit doar printr'un gard de lemn, aplecat de bătrânețe și întunecat de putregai, de cealaltă parte a Institutului, se găsește un rest de pădure acoperind o clină de deal, prăvălită în fugă. E vechia grădină botanică!.. Odiñoară, când orașul era grămădit în mica vale a Felcaului, și străns, ca pe vremea lui Matei Corvinul, în ziduri de cetate, întreg dealul, azi fixat de masivul clinicilor, se pierdea în vălmășagul culmilor și al câmpiilor învecinate, slobode în plinul naturii, purtat de unduirea largă și luminioasă a pădurii... Dar orașul, în expansiunea lui de târătoare, străns legată de pământ, a smuls pădurii, petec după petec. Din ea a rămas doar crâmpeul, multă vreme întrebuițat pentru învățământul botanicii! Apoi pădurea și-a pierdut și această utilitate... Rusticitatea ei primară împiedeca cerințele tot mai mari ale unei discipline pretențioase... În altă parte a orașului s'a întocmit pentru învățământ, o nouă grădină, după normele cerințelor moderne. Cea veche, totuși, a rămas! A rămas, împotriva cererilor grăbite ale specialiștilor edili și ale medicilor profesori... Așezarea ei în coasta clinicilor, cât și persistența ei ob-

VICTOR AGAPIESCU : PEISAJ BUCUREȘTEAN (Salonul Oficial).

stinență, de a rezista adversității imprejurărilor, au avut un înțeles mai adânc decât simpla întâmplare. Și înțelesul se adevărește ușor... Ea servește și azi ca loc de recreare și de întâlnire... Elevii fugari dela școală dibuind primele ispite ale iubirii, studenții și studente, pentru un flirt între două cursuri, lucrătoarea sau funcționari sentimentali, ba chiar și poeți, în căutarea materialului poetic, trec singuratici sau în părechi tănuite, prin desigurile, boschetele și ascunzătorile lucrute la întâmplare de această vegetațiune devenită exuberantă, masivă și agresivă, fără controlul și stăpânirea omului — evitându-se cu grijă, cu discreție, rivali și complici totdeauna, învoii parcă să se respecte și să se protejeze reciproc... Iar în noaptea de vară, păduricea își schimbă cu totul aspectul. Ea prinde un fior din forța de nălucire și fantasticul vegetațiunii tropicale... Intinericul, umbrele și lumina nopții șterg contururile, amestecă detaliile, făurind din alte închipuiri un joc minunat... Printre revărsările de valuri albe și adierile ondulate de numbre trunchiurile pomilor susțin o broderie lucrată din podoaabe de argint, pe o împletitură de fier și de aramă. Într'un pânjenis tors de liane de lumină, se amestecă coroanele paltinilor, prefăcute în spună de funigei negri, cu frunzele de argint viu ale popilor și cu pletele subțiri ale sălcilor plângătoare. Lamura nopții, scoborită din adâncul cerului și preferată prin sita de metal a stelelor, stăpânește neclintită, grea de lumină și bogată în umbre, văzduhul și tot cuprinsul împădurit... Atunci se pornesc, după obiceiul pământului, până noaptea târziu, sentimentalele serenadele unguerești, cu melodii pătrunse de dezesperată durere și întoarceri de refren, ritmate inegal ca niște holotiri înbușite. În clipa aceea simțirea crește până la limanul desnădejdei... A ajuns la popasul, în care cele două extreme, bucuria și durerea se întâlnesc... Sufletul pare că a rupt legăturile cu viața și ar vrea să se năruie, să se spulbere, să se facă una cu praful de argint al nopții, să dispară în neant... A ajuns la un paroxism, poate la fericire...

Așezarea acestei grădini, în coasta clinicilor și a institutului de anatomie, are un înțeles mai adânc decât simpla întâmplare. Închegând și completând un simbol, tâlcul ei se adevărește ușor. Tainică oglindire a propriului nostru vis de fericire, mica pădurice, care noaptea smulge farmecul unui colț de cer, reprezintă iluzia, clipa și amăgirea. Ea rămâne locul de zămislire a iubirii și a speranței, dincolo de care începe realitatea morții și a durerii...

*

În timpul zilei, institutul de anatomie pare o clădire părăsită. Curtea e goală. Umbrele pomilor și ale zidurilor vecine, cad asupra lui în pete mari ce întunecă și dosesc, cercevele ferestrelor decolorate și pătate de vreme, par neîntrebuițate; totul e mohorit, bătrân, uitat... Prin geamuri se sclipesc întineric, se întrezăresc dulapuri cu piese anatomice, mulajuri, desemnuri, scheme de ghips și de ceară, animale împătate, schelete de oameni, fiecare fixate parcă definitiv, într'un anumit loc, totdeauna același... În timpul zilei, institutul pare un muzeu nevizitat, părăsit. Numai trei ferestre mari, larg deschise, în curtea principală, ca niște guri căscate, alimen-

Sugestii de ioamnă

Cu orice străin așezat pe bancă, alături,
Ai vrea să legi o vorbă, familiar.
Privirea-ți se urcă prin vânturi de plopi — urlașe mături —
Ce'nvolbură cerul murdar.

Norii — amestec de-argint viu și de zgură —
Încarcă și'nstrămtă vazduhuri gotite de soare —
Tot ce-i pustiu mai larg îți apare —
Prietenii ți-i cunoști după ner, în loc de figură.

Sărmă ghimpată'mpletită cu scări
Zgărie'n neguri, paragini ce mor —
Ziua prea mică-i pităta după un nor —
Vantul batrân spuiberă'n fruaze arama căzută — alai.

Nopților fără sfârșit svăcnese presimțiri noi
— Gias de cocor pierdut peste câmpuri de fară —
Când frigul ne va goni de pe afară,
Noi vom aprinde caminuri mai calde în noi.

C. I. ȘICLOVANU

tează cu aer și cu viață enormă clădire, aruncată în uitare și în amorfie. Căci institutul de anatomie nu trăiește o viață vădită decât dimineața. Atunci curtea forfotește de studenți... Sub puterea becurilor electrice, care luminează încăperile întunecate ale clădirii, împrejurimile prind un aspect trist, de continuu amurg, de înserare... Prin laboratoare trec grăbiți prosectorii și oamenii de serviciu, iar în două mari săli de disecție, în atmosfera sură de tutun, încărcată de vapori formolului, grupuri de studenți și studente, în bluze albe pline de sânge și grăsime, lucrează la câte o masă de disecție...

Dar studenții odată plecați, institutul intră în liniștea lui aparentă. Și totuși în el, ca în burdul unei ocnce o activitate, o muncă înspăimântătoare prin macabru și odios, pentru un neînțeles, silnică și neumană, și care se execută acolo, simplu și obișnuit, în indiferența mecanică a oricărei munci, cu mică emoții de succes, cu aspre injurături la dificultăți. Atunci, în subteranele institutului, se fac preparatele; într'o atmosferă de pivniță, de criptă luminată cu electricitate, se prepară material didactic din cadavre de oameni și din animale vii experimentate sau verificări științifice.

Un coridor lung, înfundat prin cele două pivnițe întunecate, ca o galerie în două puțuri ale aceleiași mine, formează dispozitivul general al subsolului. În coridor se deschid, ca pe o sală de oțel, camerele servitorilor și ale laboranților, o tăbliță îi indică numele: coridorul locuințelor. Trei scări, una la mijloc, de piatră, scara principală, celelalte două la capetele lui, scări de fier, spiralete ca niște urecușuri de foișor, îl leagă de etajele superioare. Într'una din pivnițe e caloriferul și magazia de cărbuni; cealaltă subdivizată în mai multe încăperi, are o întrebuițare de tehnică specială. Aci se găsește mai întâi depozitul de cadavre. Este o sală mare, pe jos cimentată, luminată din belșug cu multe becuri electrice, răspunzând curții numai prin două ferestre scunde încadrate în fier, ferestre de pivniță. Se numește astfel pentrucă în două bazine mari de beton — tunbele — acoperite cu formol

și acid fenic, cadavrele cocoșate, sbârците, pergamentate, ce mai târziu trebuie disecate, unele peste altele trântite la întâmplare, capete peste picioare și mâini peste fețe. Șeful sălii, este domnul Anania Săbău.

El prepară și injectează spre conservare, după anumite procedee tehnice, acest material didactic.

Domnul Anania Săbău, în pofida trandului său subțeran, este un om sănătos, frumos și bine păstrat. Mai mult încă... O seriozitate științifică, instinctiv copiată de la superiorii săi, tinuă demnă, severă, o alură impunătoare de instanță ultimă, de „magister dixit”, dă un adevărat pond acțiunilor lui, chiar de mică importanță. În realitate, domnul Anania Săbău nici măcar inteligent nu e, ba din potrivă, abia citește silabisind. Și totuși, el triumfă. Un instinct precis dezvoltat, o asurintă, de o umioare finalitate de a prinde gesturi și a copia atitudinile, i-a permis aproape inconștient să-și formuleze o ținută și să-și adopte o prestață unică în lumea lui și foarte impresionantă. Ras proaspăt în ficce zi, exagerat de curat, impecabil îmbrăcat — la serviciu cu o bluză albă, spălată la fabrică, o calotă de pluș violet, în cap, la plimbare cu ghețe de lac, pălărie cu borduri uari și mănuși. Domnul Anania Săbău, ușor deschide, grație acestor calități, drum legitim ambițiilor lui de om sănătos, puternic și frumos.

Alături de depozit e sala domnului Vasile Abrudan, fost pe vremuri jandarm austriac, bătrân bețiv, pehlivan și neseorios, Domnul Vasile Abrudan e totdeauna vesel, de-o veselie prostănacă, vecin cu imbecilivitatea; n'are nici prestață, nici demnitatea colegului său Anania. Asupra lui viața de subterană își dovedește izbânda. Fața îi este decolorată, albă ca parafina; ochii lui sunt înfundăți în uște orbite prea mari, iar obrazii și tâmplele atât de scobite, încât proeminențele oaselor apar aproape scheletic. Mergând cocoșat și tremurând, prins din când în când, de accese de tuse ca vernoasă, prelung, zdrobitoare, urmate de expectorații rupte din fundul pieptului, fetide și atât de abundente, ca și cum plămâni lui s'ar lichefia, domnul Vasile Abrudan face impresia de oficios, de mizeros, de decrepit și numai ochii îi

scilicet surescitate de alcool, iar mustața cântă, răsucită pretențios, poartă pecetea timpurilor superbe de glorie trecută. Domnul Vasile Abrudan e mai mare peste sala de macerație, unde în cazane cilindrice de metal se pregătesc oasele pentru studenți și pentru confecționarea scheletelor.

A treia încăpere conține ferăstrăul circular. Mesterul acestui grandios instrument e domnul Györgi Gebe Laszlo, cunoscut în toată mahalaua clinicilor, sub prietenosul diminutiv de Gyuri baci. Gyuri baci e un artist în meserie; cu enormul lui instrument, el secționează cu precizie, ca pe un butuc de lemn, blocul de gheață, în care e înglobat un trup de om, sau cu lame subțiri de traforaj, el reduce oasele ca pe un metal ductil, în lame fine cât foia de cositor. Dar Gyuri baci e un filozof! Vecinătatea morții i-a dat prețuirea justă a vieții. Sceptic, indulgent, el e calm, lucrând, încet, sistematic, fără entuziasm, comod, veșnic cu o pipă în gură, gata la răs, la glumă, ironic față de orice sbucium, ca un om care le știe toate și precupește ostenala.

În afară de Gyuri baci, de Anania și de Vasile Abrudan, care, oarecum tehnici și specialiști, alcătuiesc o tagmă aparte, apropiată de cea a personalului științific, institutul mai are un număr de laboranți și servitori, cu funcțiuni mai umile, rândăsești, întrebuințați pentru curățenie și admiși ca ucenici ai celor trei protagoniști.

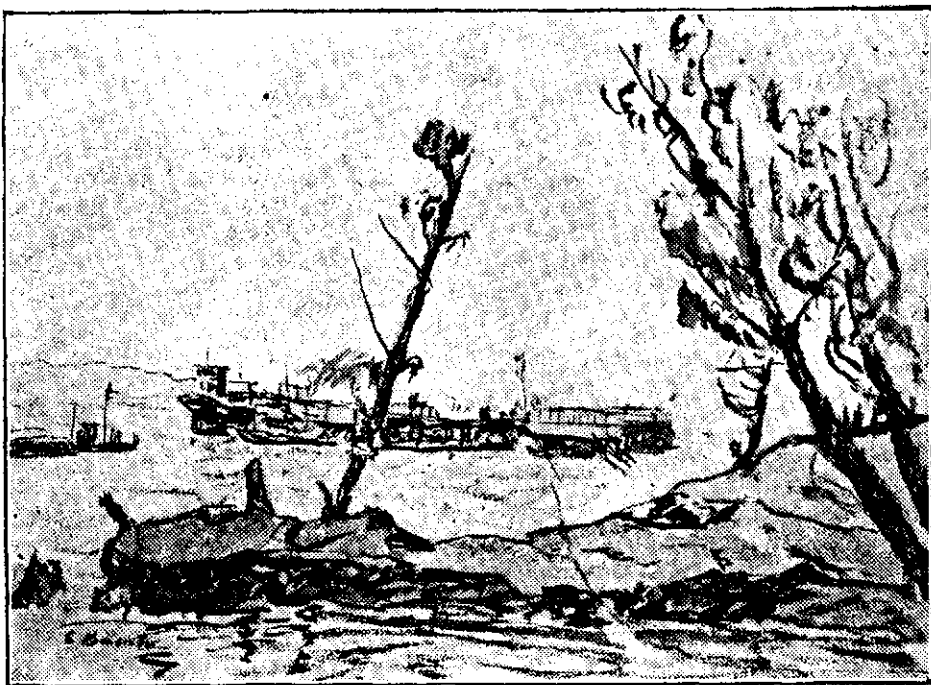
În curte, lângă gardul grădinii botanice, e grajdul animalelor, „cătrețele cânilor” numite în dialect „Sunt douăzeci de cuști de lemn, orânduite în două șiruri separate printr-o mică curte centrală. Aci se găsește animalele operate. Mai marele lor este Șandor nebunul. Șandor nebunul e un demont alcoolic. Nimeni, nici chiar bătrânul Gyuri baci, nu cunoaște istoricul acestui nenorocit, parcă deodată cu institutul, la care totuși se drămuiește în golul sufletului o rămășiță de inteligență, dresată până la mecanizare de îmboldurile și injurăturile celor cuminiți și de aprigele nevo-

ale ambiției. Șandor nebunul dă de mâncare cânilor și le curăță cotețele. Atât! Nici când nu iese pe poarta clinicilor și nu depășește pragul institutului. Înalt, negru la față și adus de spate, îmbrăcat în niște haine petecite, de orășean, cu o pălărie tare în cap, el merge de două ori pe zi la bucătărie, unde superioara, sora Celesta, îi aruncă pe fereastră oasele și sgarciurile pentru hrana animalelor. Nebunul își indeasă cu grijă roaba și apoi indiferent la răsetele și batjocura fetelor de la bucătărie, se înapoiază tăcut, scos cu totul din viață, concentrat parcă în contemplarea interioară a eului său sdruncinat, până la nimicire. Restul zilei și noaptea, el le petrece în grajd... Și totuși din când în când, foarte rare ori, în această zdreanță de om apare un fenomen curios și inexplicabil, tocmai fiindcă e sănătos omeneste și interesează simțirea, în sufletul nebunului mai alterată decât intelectul. Nebunul, ca și cum puterea de suferință i-ar fi revenit pe neașteptate, începe să plângă. Atunci e cuprins de un plâns neobișnuit, neuman. Durerea lui străbate văzduhul în hohotiri sinistre, un cutremur de hohotiri, tot mat multe, tot mai grele, ajungând la niște gemete lungi, sfâșietoare, ca niște blesteme desnădăjduite ale unui profet fără glas, pentru a se prăvăli la urmă într'un plâns obișnuit, ca o cascadă de lacrimi și de sughituri, un plâns de copil pedepșit și nenorocit... Atunci câinii încep să latre, vrând să răzbune parcă durerea sau umiliția stăpânului lor. În curtea clinicilor deodată se face tăcere! La maternitatea, gravidele tresar și se înspăimântă! Li-e frică de lepădat!.. În dormitoare, bolnavii se trezesc plictisiți, deranjați din egoismul suferinței lor. Dar surorile, cunoscând mersul întâmplării și nevrednicia ei, îi liniștesc răzând:

— Nu vă speriați!.. Nu-i nimic... Plânge nebunul de la anatomie...

(urmează)

SYLVIVUS ROLANDO

C. BACALU: STUDIU.

SPIRITUL LUI ALEXANDRU
DUMAS-FIUL

Lui Dumas îi plăcea să întreție o ade-vărată menajerie: cocoșul Cesar, pisica Mysoul, vulturul Jugurtha, fără a număra maimuțele.

— Detest bestiile, zicea el, însă ador animalele.

*

Un critic îi reproșa de a fi vorbit într'un roman de „golul dureros care favoriza momentele de slăbiciune”.

— Ce imagine stranie! zise el. Cum se poate ca un lucru gol să fie dureros?

Atunci Dumas răspunse rece:

— Scumpul meu prieten, nu v'a durut niciodată capul?

*

Alexandre Dumas mânca la Marsillia la doctorul Gistal, o celebritate medicală a Franței.

— Scumpul meu amic, zise amfitrionul se zice că improvizați ca un inger, onorați, deci, dacă vă face plăcere, acest album cu o strofă.

— Cu plăcere, răspunse poetul.

Și, scoțând un ercion, scrise sub ochii gazdei, care-l urmăria cu privirea:

De când de atâția ani în șir
Combate boalele Gistal
Nu mai știi unde-a fost spital...

— Lingușitorule! zise doctorul întreprinzându-l.

Dar Dumas, adăogă:

Căci vezi în loc un cimțir!

*

Un indiscret întrebându-l cu ce se ocupa în acel moment.

— Vedeți, răspunse el, las să îmi crească barba!

*

Se știe că Dumas a scris multe prefețe. Cu privire la aceasta Doamna de Metternich spunea într'o zi:

— Nu înțeleg, ca având trăsura ta, să faci pe deschizătorul de uși.

*

În 1877, un pictor cunoscut expunea portretul unei femei tinere, frumoase, însă excesiv de slabă, cu un superb câine culcat la picioarele ei.

— Pe cine reprezintă? întrebă o doamnă pe Dumas.

— Acest tablou? Un câine care păzește un os!

RUD. A. KNAPP

DRAGOSTE NOUĂ

— „L'am cunoscut într-o după amiază de Aprilie când bastonul umbrelei încărcată de florile aleelor în cari sărbătoream botezul primei dragoste, îmi doboră umerii, iar avântul spuselor lui arzătoare, îmi opria răsufllarea în piept.

Nu știam ce să cred.

Patima pe care o cheltuia cu o bonomie de miliardar al unei sensibilități inperturbabile, îmi așeza în obrajii aprinși, pete mari de ceară galbenă.

Eram uimită,—desinvoltura cu care își demonstra o pasiune pe care n'am visat-o nici când, în forma unui curs academic de logică amoroasă în toată regula, avea înfrăurirea de a mă stupefia!

Parcă își vorbea sic-și într-o stranie autoconfesiune la care ținea să fiu și eu martoră, o mărturisire sacră de iubire, pe care a păstrat-o mie și numai mie și care totuși fără să se bucure de vre-un crezământ al meu spontan, reușia să mă turbure profund!

Verbia transpunându-și ființa și trudită-i spovedanie în cugetul și ființa mea mai trudită de patima lui neasă-muită.

Era un extravagant preludiu al unei și mai extravagante îndrăgostiri.

Focurile erau deschise în plin.

De cele mai multe ori extremele destăinuirilor lui trecând peste posibilitatea unei eventuale realizări, îmi da impresiunea unei încercări de amuzament nesăbuit, din parte-i, cu biata-mi inimă aproape intuitiv angajată lui, dacă nu chiar a unei bății de joc în toată regula și pentru care nu-mi puteam lămuri complicitatea mea inconștientă.

Alteori, pe reversul ăstor frământări, găsiam pasiunea cea mai înviersunată la care m'ași fi asociat cu toată însetoșarea sufletului meu crud încercat, pentru consolarca desamăgirii îndurată în cursul atâtor idile defuncte, dacă avântul lui excesiv de amețitor nu m'ar fi pus pe gânduri tocmai prin bogăția fascinațiunii lui, dincolo de care, o cădere sau fie chiar o desiluzie, ar fi fost ucigător de deseserantă!

Era prea târziu!

Fără reazământul sau puțința vre-unei algeri, am căzut!

Acasă mama mă aștepta cu un ales al ei!

Il iubeam — il iubeam înaintea aceleia căruia îi incredinșasem toată decepțiunea insucceselor tuturor iubirilor apuse, și față de care el se angajă să mi-o refacă. Dar omul întâlnit în aleele ale căror flori îmi doborăse umerii, iar spusese lui, sufletul, îmi stăpâna mința cu hotărârea cartofului la ultimă miză!

De cele mai multe ori, păreșeam pe furiș din mijlocul musafirilor pe...mirele mamei, pretextând treburi grabnice în oraș, pentru a mă întâlni cu el.

Nimic nu este mai banal pe lume decât o și mai banală întâlnire hoțească de iubire în care se jefuesc reciproc două suflete, pe față, cari nu știu unde vor ajunge, dar nimic pe aceiași lume nu este mai îndumnezeită de superba beatitudine a destăinuirilor leale, decât tot o hoțească întâlnire de amor a două suflete cari în cazul nostru știau unde vor ajunge!

Mă găteam cu inflăcărare.

Mă găteam cu inflăcărare cu care saramadra își eșafodează minunăția cui-bului ei fără de pereche, cu tot ceea ce aveam mai de preț în cutia mea cu nimicuri dragi, pentru a merge la întâlnirea adevăratului meu prim amor!

Il găsiam așteptându-mă infrigurat și plâns, cu o scrisoare pe care o învățam pe dinafară, cu o floare pe care, seara după despărțire o puneam în împletitura de puf a pernei înfierbântată de dogoarea lipsei lui, o panglică, pe care o arboram între sânii mei loviți de bătăle tari ale inimii, o șoaptă pe care o încrustam în memorie, o privire pe care o lipiam de a mea, sau un gest de care îmi sprijiniam căderea în vremea când el se găsia mult departe de îngândurarea mea!

Mama s'a prăpădit înainte de a-și vedea visul cu ochii, iar alesul ei prințând de veste și socotind zadarnică ori ce încercare, s'a dus în lume, nu știu, după ea, fără nici o urmă!

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

L'am adus în casă, în casa mea în penitențiarul aspirațiunilor mele înfrânte, în odaia fecioriei mele amar înșelate, în odaia virginității sufletului dornic de o cădere lăudabilă.

Acî adorațiunea a crescut, a făcut, ochii mari, s'a cățărât pe pereți, m'a copleșit, m'a învins!

Amintirea mamei împreună cu alesul ei, se abandona tot mai mult uitării și în locul umbrelor lor sfințite de înduioșătoarea resemnare a morții și a propovăduirii în pustiu, alesul meu se întrona definitiv în hotărârea fermă de a mă răpune lui și numai lui!

A venit iarna.

Capriciul ei ne-a hotărnicit dragostea la gura sobei.

Lacrimile mărturisirilor țineau mereu cărbunii aprinși din sobă.

Nu i-am simțit deloc asprimea — focul spuselor lui i-a topit puterea și ghiociei desprimăvărării au risipit zăpada mai de vreme ca oricând!

Iarna a trecut ca un gând, apropiindu-ne grabnic de aniversarea întâielor mărturisiri.

Cu venirea primăverii am hotărât schimbarea cui-bului.

El a plecat să caute un altul, iar eu am rămas să adun lucrurile.

Prea ne cunoșteau zidurile pe de rost iubirea — ne trebuiau alții, fără urechi, imaculați și muți pentru a avea astfel senzațiunea unei alte prime iubiri, iar exaltarea sugestiei să ne ție continuu proaspătă o pasiune învechită.

Am început să apropii, să strâng și să împachetez ciob cu ciob.

Dar s'a întâmplat ceva straniu paralel cu această maladiivă intențiune de prefacere, de însetoșare de inedit, de subită primenire psihică.

Cu cât el întârzia în alegerea ascunzătoarei celei noi, pentru iubirea cea nouă, cu atât fiecare obiect pe care îl culegeam de pe pereți, mă depasa de dragostea cea veche.

Și atunci mă bucuram cu o efuziune demonică de apropierea dragostei celei noi!

Cu cât el nu se arăta ochilor mei, preocupat cu cercetarea altei viziuni pentru a piti în ea o altă iubire, cu atât fie ce nimic drag pe care îl adunam de pe etajere, îndepărta profund cea dintâi a lui mărturisire de pe aleele ale cărei flori îmi prăbușise acoperișul umbrelei.

Și atunci săltam nebună de bucuria dragostei ce avea să vie!

Și în sfârșit, cu cât el rămânea încă în cercetarea ascunzătoarei în care aveam să furișăm frumusețea unei mai arzătoare pasiuni, cu atât fiecare relicvă pe care o strângeam de prin intimitatea colturilor prin care ni le semăna emoția surprizelor lui, înmormânta mai hotărât ceasul în care l'am cunoscut și în care mi-am găsit idolul!

Și atunci înălțam lui Dumnezeu imnul preamăririi dragostei din urmă.

Le-am îngrămădit toate în mijlocul odăii goale.

Am lăsat numai candela să-i lumineze drumul în spre mine, adormită pe mormântul bagajului în așteptare.

Dar într'un timp s'a stins și candela și iubitul nu s'a mai arătat. Fără îndoială, se pare că a uitat drumul, pentru că astfel, eu să nu cunosc încă „dragostea cea nouă“!

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

Misticismul în literatură

Omenirea, desbrăcată de farmecul șoaptelor ascunse, a glasurilor tainice și neînțelese istovită de flăcările violente ce veniră să se arunce cu sălbăticie înghițind-o, făcu să nască din mormanul de cenuse și de ruine în care se prăbușise o floare fină și suavă: Speranța. Dar această plantă sfioasă și delicată, dezvoltată din durerea sufletului omenească, n'a putut răsări decât prin întoarcerea la un curent de idealism și credință de dragoste și extaz, de perfecțiune în reprezentarea divinității prin cultivarea aceluia gen literar, care este misticismul.

Această nostalgie a creștinismului, credință oarbă și purtată, până la uitarea condițiilor impuse naturii omenești, sdröbind cugetarea limpede și rigidă îi substituie o contemplare fără gândire.

În adevăr, frământarea grozavă a vieții și chemarea exasperată a sensualității, aducând micșorarea credinței trebuia, din adorarea miracolelor, să se fualte, ca o sfortare a unei generațiuni istovite, aspirația spre pietăți, pentru a întrona în sufletul nostru o credință pierdută.

Reacțiunea acestei literaturi stăvilită de cătușele parnassiene, pentru a-și lua sborul dincolo de realitatea plastică, se desfășură în mod lent. Deodată însă un nou izvor de inspirație veni să se afirme târând o întreagă lume de visuri, de frumuseți diafane dispărute în umbrele necunoscutului.

Misticii caută modificarea vieții în aspectele sale, în explicarea adâncimilor și în reînnoirea senzațiilor. Dacă misticii puri se înalță prin ardoarea sublimă a rugăciunii, cei decadenti și simbolici pretind aflarea rezultatelor prin enervarea organismului.

Dar nu concepția unei forțe Divine creatoare și răzbunătoare făurește fondul literaturii mistice, ci o figură umană și duioasă a unui izbăvitor de suferințe exprimând mila și o dragoste universală.

Deci descoperirea unui chip voalat de Crist luminează întreaga literatură contemporană. Aceste versuri sau personaje evocă scene de emoție mistică și tenebră, iar o renaștere de emoție atavică mult timp amortită trebuia să ia figura acestui gen.

După cum falanga parnassiană sorbia cultul grec, generația actuală e izbită de vraja catedralelor cu întreaga lor naivitate și pompă cu toate decorurile și pitorescul fermecător.

Acestor artiști mișcați de spiritualitate, pentru cari biserica cu tradiția ei apărea ca un azil deschis poeziei, va urma o generație, care va face din credință fondul literaturii actuale. Un amestec de sinceritate, de lirism și de sentiment religios creiază originalitatea acestui gen. Rugăciunea se amestecă cu invocațiunile dragostei, cerul oferă imagini pasiunilor omenești, cari nu alcătuiesc decât o apoteoză perpetuă.

De altfel întreaga literatură mistică e străbătută de accente de sensualitate.

Nimic nu e mai caracteristic, decât viața și opera lui Verlaine. El vine să ne dovedească reînvierea sentimentului religios fie prin mijloace maladive și strigăte bahice, fie prin mijloace pur as-

cetice. În adevăr cât misticism se degaja din „Les fêtes galantes” și câtă sensualitate se desprinde din „La Sagesse”.

Catulle Mendès își propune să pună în scenă vocațiunea lui Sainte Therèse exprimând dragostea cu isvoarele unei sensualități omenești. Mulți literați cuprinși de această boare religioasă au simțit talismanul credinței, așternându-se deasupra patimilor omenești. Schurcă revoltat contra mediocrității posibilității se aruncă în cucerirea necunoscutului, îndreptându-și aspirațiile spre Crist. Negăsind nici o explicație în problema de origine a vieții, reduce totul la precizarea unei divinități, care se revărsă din cele mai mari gesturi și cele mai infime forme.

Flacăra stinsă a credinței strămoșești se trezește, pălpâie, crește și se hrănește din sdröcinarea morală a vremurilor în cari trăim. Ateii se convertesc devenind credincioși fervenți și entuziaști. Paul Bourget în romanul „Le sens de la mort”, descriind cu o fină subtilitate pe un medic savant, care mărturiște crezul pozitivistilor și al filosofiei științifice, demonstrează trecerea lui, de la materialismul sceptic la un catolicism cald și naiv.

Dar cecace Paul Bourget, caută să dovedească, este credința creștinească, într-o viață viitoare, ideie de altfel spulberată de constatările și doctrinele științifice. Paul Bourget, făcând o apologie a credin-

ței, sensul morții devine sensul vieții. Această idee de nemurire, zugrăvită cu mai multă bogăție de Maeterlinck, ne arată viața omenească, ca o realitate absurdă, fără mirajul misterelor. Cu o deosebită delicatețe și suavitate e ilustrat elementul eternității în Fogazzaro, cari ridicând dragostea la cea mai sublimă virtute, numește dragostea noastră, ca trecătoare, o schiță, un preludiu pentru o dragoste perfectă, ce se va desfășura într-o viață viitoare.

Moartea, deci, departe de a revela o iluzie, care să dispară odată cu timpul și cu uitarea, întărește sensul unei uniri eterne și verifică o speranță măreață. Căci unica schițată în această lume prelungindu-se chiar între două ființe despărțite de marginile necunoscutului, se va termina în eternitate. Catolicismul esoteric găsește mai departe un puternic răsunet în Paul Claudel care, printr-o vrajă tainică pune în scenă, dela primele sale „Ode si Himmne”, întregul farmec al religiei mistice și pasionate.

„Eu singur cu o lumânare de ceară luminam fața unui Crist, toți oamenii erau contra mea, numai credința singură era în mine și eu te priviam în tăcere ca pe un om care își iubea prietenul”. Credința lui Paul Claudel izbucnită dintr-o adâncă intimitate, dintr-o comunicare senină, cu autorul, însuflețită de un lirism fantastic și exagerat se pierde în nebulosa unui misticism medieval trimițându-ne ecoul unui cântec Gregorian. Aceste accente de umilință, această notă de suferință a făpturii nu putea să nu aprindă imaginația tremurătoare și sufletul sfâ-

LAZAR SINGER: MINERUL

Variantă

Doamnei Contese L. de B...

Se desprind frunze de pe copac,
Și toate (neînsufleșite) cad.
Se scaldă stafiile'n lac
Și se așează tăcerea pe brad.

Vin tot mai alese dureri
Și dureri vin tot mai multe,
Sună plînsu'n pămînt și'n ceriu,
Soarele surd nu vrea să asculte...

Imi așez capul pe sinul tău
Și simt, că trandafirii lui fac dreptate
Și uit tot ce este trist și rău
Și inima mea cu inima ta se bate.

EMIL ISAC

șietor al poporului rus, Aici acelaș misticism vag și nesigur, atinge concepțiunea cea mai profund religioasă. Sub un stii îndrăzneț și pătrunzător, răsună imensitatea necășărită și întinericului funebru înconjurat de ceata nordică, prin care se întrezăresc cortegii străbătute de misticism.

Intronarea ideii asupra materialismului negativ și pesimist trebuia să reinviace și să învieze mulțimea literaților, cari intrând în grădina poeziei cu orini și tămăie, au lucrat la înălțarea unui altar ridicat deasupra masei îngenuchinde. Această generație, dovedind o tandreță infinită, aproape morbidă, rezumă toată durerea lumii în tragica istorie a Sfintei Fecioare, în nenorocirea unei mame ce-și plânge fiul dispărut.

Dar nu numai, în miresme de cădelniți și în umbrele chipurilor sfinte zace misterul religiei, ci aceasta este nesecată ca și viața.

Europa dornică de aspecte străine, este năpădită de un val de poezie și de melodie mistico-erotică, izvorită din personagiile lui Rabindranath Tagore. Astfel Nikil din romanul „Casa și lumea” cu cea mai deplină renunțare la viață și acțiune, aruncă lanțurile dragostei ca un ultim egoism, ne trăind decât pentru sacrificii și perfecțiune.

Făpturile create de Rabindranath Tagore se pierd în negura Gangelui, ilustrând, cele mai duiosase suflete, cari au fost întocmite vr'odată, pentru a consola omenirea de sălbatece furtuni deslănțuite.

SERAFINA BRUKNER

PORTRETE STRAINE

Georges Duhamel

— „Le pasteur Croquet sauve les âmes en série. Système Taylor. Grande industrie”. Dacă restabilirea pentru... schizoid ar fi prevăzută, medicinal, prin tre vindecări, Salavin, poate, tot din ceriuri și-ar aștepta mântuirea. Doctorul Duhamel înfruntă cu tristul lui erou, realitățile boalei, risipindu-le, cu hărnicie iute de furnică, pe un plan înalt de idealitate.

S'a primit, ca un cuvânt, s'ar zice, de ordine, dacă nu ca, o cernută afirmație de superioritate, inviolabilă pe suporturi de plenitudine, axiomatica mediocritate. — diagnoza-i imputernicită de infaibilitatea lui Pancratius. — a numitului personaj de tripartit roman, însemnat pe frunte, ca un bocal cu sucuri mortale, de două oase încrucișate ca un compas, dedesubtul unui craniu. Și dispozitivul sentinței, s'a repetat în exemplare copiate, strict, de grefieri și de ajutorii lor. Să nu se invite instanța critică, de vom da cuprinsului calificării sale, valoarea ei de forum, și de nu o vom respecta, bravând-o, de cât, — și e de ajuns și atâta, — în urmările ei folositoare pentru târg și'n bunele apucături cetățenești. Căci, să recunoaștem, abulia, pentru comună, plasă, județ și stat, nu-i reproabilă doar, ci, zic penalității; și amenințătoare, în eventualitățile ei de variate crime. În orice caz, nu ei aparțin inițiativa de fapte, realizările economice, pruescele comerciale, în cecuri sau bancnote, în trusturi sau politice acțiuni, și comunitatea numerelor serioase, repezite în sabatul irmilicilor, va să se simtă cel puțin ofensată, de strâmba inerție și de obraznica inacțiune. E neghioaba confuzie pe care o face de șapte ori câte șapte, zilnic, lacomia gregară, justificată în optica ei specială, de han, băcănie și piață, și'n practica ei, organizată urgent, — nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se dregu cu ac și petecut. Respectul, însă, departe de motorul intereselor comunei și a experienței de han, tingire, sac și predicăție, Salavin rupe de obiceiuită voluntarilor, — îndreptați către monopolul lecticii și al strachinelor, deprinși cu încușarul și instrucția civică, — versetele tainice din om, i le ridică deasupra destrăbălăturii ospăț, la marea elocutiune a pururilor adevăruri.

Să destăinuim, totuși, că, în ciuda fanatismului nostru pentru solitudine și imobilitate, misantropie și insucces, preferăm pe Balzac lui Salavin, după ce am decorat pe acesta cu insignele feadelor spirituale, în dauna lui John Bull.

Slăbirea forțelor inițiale, de-acuma indiferente la pompele Firei îi răspunde, cu fiecare șir din deprimatul „jurnal”, o avalanșă de idei, pernicioase structurii vii a făpturei. Nu numai imposibil de respins, dar odată schișate pe cenușul materiei în neastâmpărată vibrare, cu neputință de curmat la mijlocie cale, desfășurate, isteric, fără ca intervenția subiectului posedat, să se opună cu eficacitate, — ba cu atât mai tiranic fixate, — origină de involuntare grimase, — cu cât mai exasperată veleitatea de a le sugrama. Urmăriți linia din primele două părți ale acestui bre-

viar („Les deux hommes”, „Confession de minuit”) și o duceți până se stinge pe ultimele rânduri ale notărilor lui Salavin, și reflecți, ca urmări ale infirmității senualate, necazurile decurse din ea, nevoia febrilă de perpetuă refacere, frenezia de a renega trecutul prin perspectiva cărmuirilor viitoare și orânduiri proaspete, minuțiozitatea neîncetărilor bilanțuri („malades à petits papiers”), setea de spovedanie, de auto-schișuire și proprie flagelație. Încăpățânat efort, oricun, dar iremisibil frânt de umilința față de sine, — rezultat al unei prea încordate introspecțiuni, — prinșând în raționările ei paralizante, sentimentul de disperare, al calităților refulate și conștiința de istovitoare veghe, a minusurilor organice. Totul embrionar și în stare latentă, orice articulație în fapt, interzisă, diversitate

GEORGES DUHAMEL

de observații necoordonate, cu corolarul personalității înmulțite la infinit. De aici, arhitecturi de logică în absurd (la folie raisonnante), planuri și esafodaje, reveriile luate drept puteri, prevederea considerată țel atins, dezideratul socotit acțiune.

Duhamel, prieten măhnit al acestor neurastenii, deși lucrează, ca și în „Vie des martyrs” și „Civilisation”, în nesigur, supliciu mintal și aiurare, nu le uită, odată măcar, claritatea clasică. Cărarea dreptă este ușor tăiată, în cele mai dese tufărișuri, de acest latin. Nu te sdruncină, la el, tumultul romanțierilor ruși. Și splendida lor incoherență nu-l convinge să cadă'n leșin și extaz, sau să se anihileze. De o parte, haosul slav, de alta izbucnirile prinse, conduse cu îndemănare de știință și supraveghiate atent. Nu-i lipsește lui Duhamel, sensibil ca un Christ, emoția, și opera lui toată se resimte de pulsația ei; dar, magnifica dezordine a creației, care face din Dostoievsky, de pildă, mai puțin un literat decât un Dumnezeu. Atât de vizibilă-i diferența, în cât apare neîntrerupt grafic, „procedeul” francezului; se șterge, dimpotrivă, urma de slovă tipărită, de rânduire și paginație, par'că, în cărțile torturatului rus, din care, uluitoare, se înalță umanitatea turburată, fără politeț culturală,—de tipar, compoziție și lite-

Este arta un joc?

V. SINCRETISMUL CONTIMPORAN

rare pregătiri. Insași existența lui Salavin, meticulos și cerebral, ar fi, în operele ruse, problematică, acesta ne mai fiind în stare, acolo, să-și programezeze până și cele mai nebuloase cerințe din adânc. Raskolnicoff găsește, și el, la început, o motivare de „cap“ unei contraziceri la regulă, șoptită de duhurile rele, atârnă de câteva copci un sistem, dar la cel mai mic sdruncin, le pierde, rămânând ceea ce sortit să fie, un mistic impulsiv, lipsit de „metodă“ și, adesea, de discernământ. „Metoda“ lui Salavin, din contră, se susține și nu pierde din cercul atenției, nimic.

În voința lui de sfântire, e, pas cu pas, efortare cu efortare, împiedicat de o luciditate mereu trează. Când să pierde pe el însuși, fine să se regăsească și nu mai izbuteste să reintegreze cadrele formate de primordiala lui natură, deviația, din ce în ce mai pronunțată, înstrăinându-l de ele, pe măsură ce se dezagregă mai simțitor plasmă constitutivă, în care abuzul contemplației interne, a făcut ravagii și a înghețat pornirile instinctuale. Mizerabilă diminuare, totul descinde la gradul de meschin, datorită unor erori de cercetare, de priveghere, de cunoaștere și zăgăzuirii. Salavin se va cheltui, în cele din urmă, în mediocru observațiilor și în detalii comune, tocmai atunci când, scutit de disecții și soliloc, Raskolnicoff se va întregi, reabilitat, în tăria credințelor lui cruțate, pentru că, neștrâns în curelele constrângerilor mintale, nu a imprimat, ca schimbul pulverizat în discursuri de maniacă rațiune, o direcție opusă, ridicol, caracterelor născute cu primele fibre, și o astfel de neînțelegere nu l-a depersonalizat, până la amnezie, înducându-l cu intrusul factice și uzurpator. Duhamel a știut, deci, să strângă, matematic, și prin aceasta, esențial deosebit de scriitorii ruși, defectul de echilibru, născut din dezacordul între miezul lichefiat și strădaniile insului în descompunere, subordonat tuturor sugestiilor, primate cu supunerea rezistenței distrânate.

Suprasensibilul Salavin se usucă prin exces și greșală de calcul organic.

Impresie generală de tristeță și descurajare. Impresie, pe care ne-o lasă, la sfârșitul ultimei file din minunata operă a lui Duhamel, întreaga literatură de blânde sfaturi și dure roșii estropieri, a omului acestuia, bun și ostenit, călăuză înțeleaptă și creștin rezemat. Îl vrem, în serva noastră, de mângâiate portrete, cu rani multe ascunse și cu renunțări de care nu ne va grai vreodată. Îl privim cu timiditatea celui ce are să respecte, plecat, suferința înormantată în discreție izolatoare, și binecuvântări pentru alții. Și-l ascultăm în cuvântul potolât al religiei lui de înțelegeri, și-l întovărășim, aici, și pe toate căile, pentru a nu pierde ceva din cele ce el ne arată, simplu ca o viziune pascală și înfiorat ca floarea de piersic: firul de cristal viu, al apei de izvor, din sat, casa pădurarului, ingenuitatea unui coșar, zdreanța orfanului, privirea de cerb, gestul unei crengi, moartea unui soldat. Și-l ascultăm în fraza lui, hierotică, liniștită, în sandalele ei sfinte, pe drumul de cerești lumini și ecouri, ca o durere care se povestește și se uită, povestindu-se, ca și cum ar fi bucurie.

Mila lui se oprește pretutindeni și pe toți vrea să-i îmbrățișeze, în felicitări

Unul dintre ultimii reprezentanți ai teoriei jocului este Gh. Lalo, unul dintre esteticienii cei mai informați în Franța de astăzi.

Pentru Ch. Lalo, arta este o disciplină a luxului și deci nu e decât un joc superior, care se strecoară printre diferitele activități individuale și sociale, sau, care utilizează pentru imaginile luxului plusul de forță nefolosit de realități.

Și după cum orice constructor tehnic are grijă să introducă, zice Ch. Lalo, ca piesă esențială fie o supapă de siguranță într-o căldare de înaltă presiune, fie un deversor în rezervoriile prea pline, tot astfel fiecare funcțiune organizată în individ, sau în societate se dublează cu o funcțiune corespunzătoare a jocului sau a luxului, nu mai puțin organizată cu toate opozițiile aparente.

Rațiunea de a fi a vieții estetice, zice Ch. Lalo, este de a socializa aceste cheltuieli de energie, care, lăsate în întregime în seama individului, ar fi față de grup un izvor de anarhie continuă. Artă cu toate că e liberă și personală este totuși o instituție socială, care în mod normal își are locul în orice dezvoltare omenească. Opera a cărei contemplare sau contestare grupează, împrejurul ei, sau împotriva ei, un public specializat, este un factor social considerabil. Artă este prin urmare în ochii societății o disciplină sau o tehnică fie ea tradițională, sau revoluționară. Ea presupune în orice caz un public, căruia i se adresează, ea este disciplina unui lux ce fără această direcțiune ar fi egoistă și antisocială, dar, care, grație ei, se reintegrează cu un alt titlu în viața socială cea mai normală. Artă însă este mai ales disciplina luxului

hotărâte, cu ajutorul lui, isvorâte din belșugul naturii și dărnicia sa nefârșită. Mila lui nu are prestigiul de altitudine a comiserăției lui Maeterlinck, nici nu se avântă în elanul politic al lui Barbuse. Ea rămâne intimă și zămbitoare, strânsă în cuta unei aripi, și alintă, de-alungul drumului de țară, cuminte și povățuitoare ca un braț de fântână, pe drumeții rădăciți și pe copiii alungați. Și mila lui, ne descurajează, totuși, până la sfârșire, căci, la capătul cucerniciei, asistența ei ne consolează, crede mărinimos, de tot ceea ce nu va putea, cândva, să se atingă biata noastră indigență, căreia glotoneria semenilor pământeste, îi refuză coperișul și cuptorul. Duhamel încheie toate povețele lui cu vorbele abia auzite: „Invățați să fiți cerșetori fericiți.“

Să închidem, dar, Biblia lui! Cartea abjinerilor lumesti, a lui Duhamel, sfântul acesta cu aspect de notar sau de medic de arondisment, alături de Biblia cea mare, să facem trei cruci și, apoi, pentru a nu pierde gimnastica salutară a vremelniceii noastre, să reluăm repede harja pentru franzelă și spor de leafă, sau facton și haină de brocar.

familiar, întru cât familia este cea mai importantă funcțiune socială, ea este disciplina serioasă a instinctului sexual. După cum vedem Ch. Lalo ia plusul de energie spencerian și combinându-l cu caracterul social indicat de K. Groos, obține alte vestimente pentru conceptul estetic al jocului.

Așa în cât dacă arta este un joc, el este în orice caz un joc social, adică un lux, și dacă arta procură plăcere și conferă valori manifestate prin sancțiuni, ca succesul și insuccesul, acesta însemnează, că e vorba de o tehnică, de o disciplină a luxului.

Estetica spre a fi o știință va trebui să fie experimentală susține Ch. Lalo; spre a fi experimentală rămânând în cadrul estetic, ea va trebui să fie sociologică, (*Esthetique experimentale contemporaine*); *L'art et la Vie sociale*, etc.)

Din acelaș punct de vedere, dar mișcându-se pe planuri diferite, vom mai întâlni în Franța, înaintea lui Ch. Lalo, pe Renouvier (*Le principe de l'esthétique chez Kant, Schiller et H. Spencer 1876*) și O. Hamelin (*Essai sur les elements principaux de la representation 1907*) care susține, că activitatea estetică e un joc, unde activitatea se concentrează numai asupra mijloacelor ce le întrebunțează, nu în vederea unui scop, care, când există, nu e de fapt de cât un pretext. A te juca esteticeste însemnează să pari a face ceea ce în realitate nu faci (pag. 447—449).

H. Delacroix având aerul că refuză explicația dată prin ajutorul conceptului jocului, a cărui noțiune o găsește confuză, susține că emoția estetică este intrudă cu jocul, dar că nu provine din joc, ca să trecem de la joc la artă, trebuie ca factori noi să intervină.

Într-adevăr, susține H. Delacroix, dacă e adevărat că cea mai subtilă formă a jocului atinge forma inferioară a artei, nu e însă un motiv să contopim prea repede aceste două forme de viață mintală.

Recunoaștem, prin urmare, că de la joc la artă e o distanță de grad, dar la Delacroix, acela, care scrie capitolul Sentimentelor estetice din vastul tratat de psihologie al lui Dumas, problema nu e nici soluționată, nici îndreptată către soluționare. Delacroix ne dă o destul de amănunțită schiță istorică a stadiului în care se găsește astăzi problema; consemnează rezultatele unde au ajuns diferitele școli estetice mai importante de astăzi, nu se oprește în mod frane la niciuna din ele; e destul de curtenitor cu teoria jocului, despre care ne spune, că-i lipsește ceva, fără să ne arate ce, în mod mai categoric, iată faza la care a ajuns această teorie cu un trecut atât de glorios.

Schițată destul de vag de către Kant, apoi dezvoltată de Schiller, această teorie urcă prin ajutorul lui Spencer la înălțimea unui principiu filosofic, ca să decadă prin glosele lui Ch. Lalo și să-și păstreze apoi numai stima cu care se cinstește orice trecut onorabil grație sincretismului inevitabil de astăzi din partea filosofiei oficiale.

La noi, de curând, F. Aderca, un foarte

inimos combatant în arena literară, în al său „Mic tratat de estetică literară sau lumea văzută estetic” (publ. în „Univ. lit. 19.6) atacă problema cu vioiciune și pe ak curea cu observații de amănunt destul de fragede.

Acum și aci lucrarea pomenită ne înțelegem numai prin legăturile, pe care le oferă cu conceptul „jocului” estetic.

Ideațiunea propriu zisă a „tratamentului” este nietzscheeană.

D. F. Aderca socotește că unui joc cât mai original și mai complex de privilegii îi va corespunde o plângere cât mai vie și mai durabilă de natură estetică. Atunci când omul se va așeza în fața vieții ca spectator pur. Nevoia de spectacol e atât de tiranică, continuă autorul nostru — și privind origina ei, putem spune că dragostea de viață manifestată prin sentimentul siguranței vieții, e atât de puternică — în cât stârpește deplin tema de pericol, chiar când e foarte apropiat, spre a îngădui să înflorească, luxuriantă, numai plăcerea spectacolului lumii.

„Sentimentul estetic este deci bucuria deplină și independentă de orice alte sentimente și idei, la care ne ridicăm în fața spectacolului lumii. Înglobând toate facultățile sufletești, devenite sensibile printr-o plăcere distribuită egal pe toate antenele, pe care le întindem lumii, sentimentul estetic apare astfel ca cea mai puternică și înaltă conștiință a existenței noastre.

Nietzsche aprobând altă dată pe Goethe înțerea ideea că arta nu e decât un joc.

Cum e posibil, scrie Nietzsche, ca oribilul și monstruosul, materie de mit tragic, să poată stârni în noi o plăcere estetică? Aci e necesar să ne ridicăm hotărât până la o concepție metafizică a artei și să ne aducem aminte că lumea și existența nu pot părea justificate de cât ca fenomen estetic; în acest înțeles mitul tragic are ca obiect tocmai să ne convingă cum că și oribilul și monstruosul nu sunt de cât un joc estetic jucat de către voința noastră cu ea însăși în plenitudinea eternă a sprinteniei sale. (Originea tragediei, § 24).

D. F. Aderca transcriind parca un pasagiu din Nietzsche ajunge la următoarea concluzie:

„Dar presimțim, că se apropie vremea când, eliberați de disciplinele tari ale realității nu vom găsi altă scăpare din disperarea simțurilor noastre, în întregime deschise elementelor și violențelor vieții, de cât în această educație elementară de a ne ridica pe un plan estetic, de a socoti lumea o privilegiate creată pînă în sine, fiecare elemente sufletești orișoare pentru un alt spectacol, bucuria estetică a cine știe cărui alt Spirit din alți lumi”.

Pe acest fond nietzscheean, d. F. Aderca brodează ornamente spencereane.

Ne spune spre pildă că manifestarea artistică este cheltuirea unui curent de energie, prisos al vieții, că artistul e un element de lux și că el apare numai datorită unui plus de forță vitală, sau a unui plus de multe ori preluat de forțele necesare funcțiilor vieții.

Am pomenit cuvântul „joc” scrie d. F. Aderca; nu e prea greu să aducem aci prezența copilului, care prin deplina-i libertate față de sine, de natură, de societate, prin simțirea-i proaspătă și dorință de viață, este ființa estetică perfectă.

LAZAR SINGER: BĂTRÎNII CU CAPRA

Mai departe: Lumea văzută estetic este numai un joc de copii.

Sau: Cu diversitatea personalităților, cu descompunerea lor în opere diferite (atunci când sunt diferite), cu imbinarea personalităților (atunci când e vorba să se creeze o unitate nouă supra individuală din particule sufletești individuale) — natura însăși se joacă voioasă, din dorința de a menține pururi vie plăcerea estetică, prin multiplicarea la infinit a privilegiilor lumii.

Orice simț s'ar putea juca pe un plan estetic... dar Dumnezeu n'a dat de cât omului darul „jocului” estetic, iar privilegiile speciale numai ochiului și urechii.

Copilul are în deosebi exagerat instinctul pericolului și derivat, instinctul sexual. Dar starea lui firească, permanentă, întretăiată excepțional de elemente străine, e bucuria estetică pură din privilegiul lumii și jocurile ei.

Cu alte cuvinte pentru d. F. Aderca manifestarea estetică e un joc din pricina caracterului dezinteresat al acestei manifestări. Spectacolul lumii, ca pur spectacol, nu prezintă nici un interes practic și deci calitatea de spectator e un „joc” adică activitate superfluă. Copilul ar îndeplini condițiile prime pentru această ipostază.

Și dacă înțelegem bine ideațiunea, pe care o analizăm, când copilul acesta reușește, devenind mare, să-și păstreze în încăperea sufletului său elementele primordiale ale atitudinii spectaculare, pe care să și le perfecționeze necontenit, când, prin urmare spectatorul din el va fi din ce în ce mai perfect, se va lămuri din ce în ce mai bine contemplantul de

artă din el. Jocul copilăriei a devenit fenomen estetic la maturitate. Activitatea serioasă n'ar înlocui deci pe cea jucăușă din copilărie, amândouă s'ar dezvoltă paralel, și ceea ce jocul copilăresc ar pierde din suprafață în epoca maturității ar câștiga în adâncime prin transformarea estetică a jocului propriu zis.

D. F. Aderca nu ne spune însă, ce anume e specific în spectacolul estetic spre deosebire de spectacolul lumii văzută prin prisma religioasă a extazului mistic.

Idealismul estetic german izbutise altă dată să confunde emoția estetică cu cea religioasă, pe calea teoriei de față o asemenea confuzie se poate iarăși face, lăsând la o parte faptul, că spectacolul, despre care ni se vorbește, este determinat cât se poate de vag. Teoria d-lui F. Aderca strălucește mai ales prin perspectiva mentală creată de cuvântul „spectacol” cu care se obține o anumită diferențiere față de motivul central al ideațiunii nietzscheene, dar nu se precizează mai de loc conținutul termenului.

Vom reveni mai târziu, când vom examina critic teoriile enunțate, și asupra acestei vulnerabilități.

(Va urma)

SCARLAT STRUȚEANU

MEDIAȘUL

ARDEALUL ȘI PROBLEMELE CULTURALE

Procesul sufletesc înainte și după războiu

Pe valea Târnavei-Mari, lângă drumul care leagă orașul săseșc Sighișoara cu orașul românesc Blajul, se află așezat Mediașul, oraș cu populație în majoritate săsească.

Obârșia acestui oraș după toate probabilitățile pare a fi românească — dat fiindcă numirea Megyes în ungurește și Mediaș în săsește nu însemnează nimic. Orașul este însemnat atât prin podgoriile renumite ce-l mărginesc cât și prin comerțul ce-l face cu cereale.

Sașii din Sighișoara își au în mare parte podgoriile lor la Mediaș și tot aici își mai au și locul de liniște unde se pot refugia de sgomotul orașului mai mare și unde se pot ocupa și cu vânatul.

Figura noastră reprezintă orașul așa cum se afla la 1755, când a fost alcătuită harta topografică a Transilvaniei de către Austriaci.

Frumoasa catedrală gotică, ce se observă în mijlocul orașului, care la început a fost de rit romano-catolic, de pe la sfârșitul veacului al XVI-lea a fost trecută în serviciul luteranilor.

Cetatea Mediaș a fost turburată în trecutul vremurilor de către oștile lui Petru Rareș, care trebui să intre în Ardeal, în timpul celei de a doua domnii, din porunca Turcilor, spre a ajuta pe Izabela soția lui Zapolia.

Cu această ocazie Rareș prinde prin viclenie pe aventurierul venețian Gritti, ce dorea domnia în Ungaria, iar pentru fii săi în Țara-românească și Moldova, îl trimise la Constantinopol, unde fu omorât, iar pe fii îi luă zălog în țară, de unde nu mai scăpară cu viață.

După ultimele statistici, românii au început să devină majoritari și din pricina îngrămădirii lor, zidurile vechii cetăți au trebuit să cadă.

M.H. POPESCU

Am arătat chiar la începutul acestor cronici, că în Ardeal a existat sau, mai bine zis, ar fi trebuit să existe o strânsă legătură între politică și cultură. De când s'a proclamat prin „Tribuna“ lui I. Slavici lozincă: „Pentru toți românii soarele răsare la București“, lupta politică în Ardeal a luat alt caracter. Nu mai era acum vorba de-a lupta exclusiv împotriva egemoniei politice maghiare, pentru apărarea drepturilor politice naționale, ci problema se complicase prin faptul că din partea românismului, cis și transcarpatin, — se recunoscuse necesitatea imperioasă de-a face cât mai repede și cu orice jertfe și mijloace, **unitatea culturală** între frații de aceeași lege și limbă.

Conducătorii de pe vremuri ai statului ungar și-au dat bine seama de primejdia ce le amenința țara, pe care ei o socoteau ca o moșie a lor, înfăptuirea unei adevărate unități culturale, pentru aceea au încercat toate căile și mijloacele de-a împiedica această înfăptuire. Cum propagatorii cei mai buni și mai devotați ai culturai naționale erau preoții și învățătorii noștri, acțiunea de apărare națională a guvernurilor maghiare se îndreptase mai cu seamă împotriva acestor doi factori. Pe preoți au încercat să-i „potolească“ în manifestările lor naționale acordându-le ajutor material, congrua, care putea fi oricând retrasă sub diverse pretexte politice; asupra învățătorilor au trimis o pleiadă întreagă de inspectori și revizori școlari, cari au băgat groaza în bieții noștri dascăli, dela sate.

Ca să se vadă ce stare sufletească produsese în Ardeal pe la anul 1913 acțiunea pentru unitatea noastră culturală, deoparte, și acțiunea guvernelor maghiare de altă parte, reproducem un pasagiu dintr'un articol apărut în „Românul“:

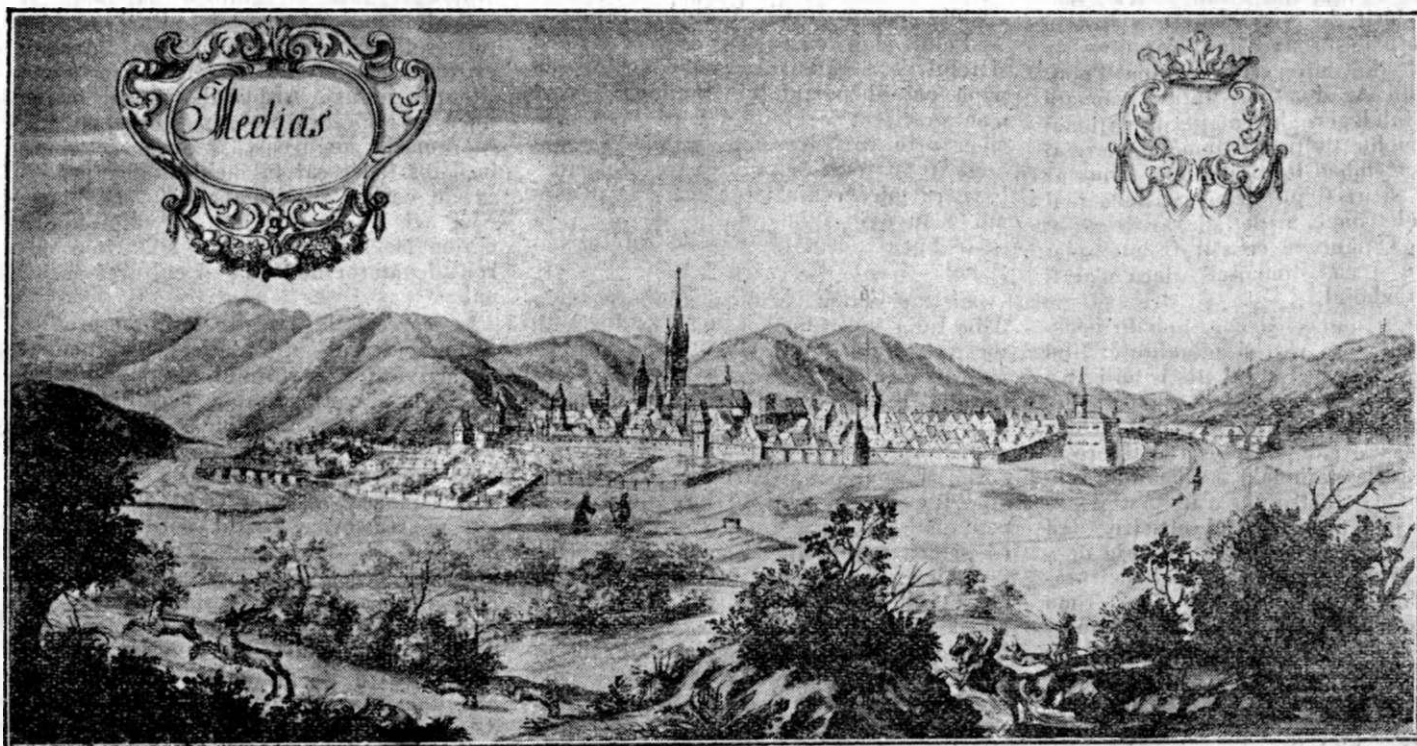
„Educația în spirit național unguresc, ziaristica ungurească, jandarmul, solgăbirăul, inspectorii și revizorii școlari, procurorul ne-a tocat atâta la ureche despre ilegalitatea amestecului statului vecin în regularea și întărirea vieții românești din Ardeal și Ungaria, încât au ajuns să zăpăcescă și pe unii dintre cei mai buni ai noștri. Cei mai slabi dintre noi au ajuns să se teamă de acest amestec, poate mai tare decât chiar asupra noastră. N'ați auzit adeseori acest raționament stupid: „Numai atâta ne-ar trebui să ne ajute cu ceva România și despre asta să știe ungurii“.

Soarta noastră ar deveni dintr'odată de zece ori mai rea. Mai bine să ne dea nouă pace, să nu-i înfurie și mai rău“.

Tabloul schițat în rândurile de sus nu exagerază de loc starea sufletească la o mare parte a clasei intelectuale. Groaza existenței, a pâinei de toate zilele, cuprinsese multă lume, și ca urmare a teroarei maghiare, dar și ca urmare a indolenței și a cinismului societății române, care n'avea alt răspuns pentru victimele acelei terori decât idioata frază: „De ce a fost prost și s'a expus pentru cauza națională!“

Stuația intelectualilor români devenise în preajma războiului extrem de grea și prin faptul, că erau puține posibilități de plasament în cadrul organizațiilor noastre naționale.

Teama pentru existență și nesiguranta pâinei de toate zilele au creiat această stare sufletească de apatie față de cultura națională, care se reflectă atât de des și de dureros în paginile presei ardelene din acele timpuri. Reproducăm pentru documentare tot din „Românul“ următoarele rânduri, scrise în timpul războiului balcanic, când se aștepta, din moment în moment, marșul armatei române spre Sofia“.

MEDIAȘUL, după un manuscris din sec. XVIII.

RAINER MARIA RILKE

Toamnă

Cad frunzele domol — ca de departe,
Și parcă'n cer ar vesteji grădini;
Și cad cu gesturi mute, 'ndurerate.

Și prințe aștrii triști, în nopți deșarte
Pământul cade în singurătate.

Cădem cu toți. Privește bine:
Și mâna asta cade. Privește împrejur: la fel e'n toate.

E Unul totuși ce căderea asta poate
Ne'nchîpuit de blând în ale Sale mâini o ține.

R. ARCADIU

„Ca să fie într'adevăr bine pentru noi în viitor, trebuie nesmintit să ne apropiem de izvoarele culturii naționale, din care singur poate izvorî energia națională cu toate manifestările ei.

„Trebuie înainte de toate să cunoaștem bine istoria poporului român, pe care nouăzeci de procente dintre intelectualii noștri n'o cunosc, decât poate în mici fragmente. În pragul unor evenimente istorice alt popor în locul nostru s'ar arunca cu sutele asupra istoriei naționale, ar cumpăra cărți, ar cerceta bibliotecii, ar face conferințe, ar tipări broșuri, fiind conștii că o mare parte din hîruința viitoare e ascunsă în faptele mari ale strămoșilor.

„Fiecare intelectual, care a disprețuit până acum literatura română, ar trebui să citească pe marii noștri maestri, și, cu siguranță, alt soare i-ar străluci în conștiința lui desorientată. Din cetirile istorice s'ar alege cu dragoste de neam și lege, din cele literare cu dragostea de limbă, și acesta ar fi cel dintîi pas pentru trezirea conștiinței naționale.

„Ar fi apoi datoria supremă a întregii noastre pături culte ca să sprijinească din răspuțeri presa română, care, putându-se astfel întări, ne-ar putea ține mereu trează conștiința națională. Ar fi sosit, credem, ceasul din urmă ca în fiecare familie românească să între un ziar de-al nostru. S'ar putea ușor ca un puternic ziar să ne aducă și istorie și literatură românească.

„Muncă spornică și disciplinată și cultură românească adâncă și fecundă — și mai târziu vom vedea ce realități pot răsări din sufletul neamului nostru și ce concluzii cu privire la politica poporului românesc, putem trage din adevărurile acestei culturi”.

Aceste constatări, triste și dureroase se făceau chiar în organul oficios al partidului național și se adresau în primul rând comitetului său executiv. Am văzut însă în cronicile trecute cum acest comitet n'a înțeles de loc misiunea culturală ce i-o impunea situația sa de diriguitor al vieții publice din Ardeal. Ziarul bun, dorit de toți românii, a fost în două rânduri aproape de înfăptuire. — „Tribuna” din Sibiu și „Tribuna Poporului” din Arad — dar într'o vinovată lipsă de înțelegere la comitetul național a problemelor culturale, amândouă ziarurile au succumbat tocmai atunci când ar fi trebuit și ar fi putut să satisfacă toate cerințele unei prese adevărat naționale. Știe Dumnezeu ce s'ar fi întâmplat mai târziu și cu „Românul”, dacă n'ar fi izbucnit războiul.

S'ar putea spune, că constatările noastre n'ar mai avea rost și actualitate, fiind făcute post festum. Lucrul însă nu-i. S'a văzut în articolul precedent cum se dedea comitetului național, prin chiar propriul său organ, sfatul să se intereseze de educația națională a românilor din fosta armată austro-ungară. Astfel se confirmă justetea afirmărilor noastre, că comitetul național ar fi avut datoria de-a se ocupa și de formarea unității culturale în Ardeal, care devenise, în ultima fază a luptelor politice, cel mai important punct din programul general de luptă al românismului de pretutindeni.

Evenimentele de după război și felul cum s'au desfășurat raporturile dintre Ardeal și vechiul Regat sunt o dureroasă dovadă despre marele rău ce l'a cauzat lipsa unității culturale. Dacă a-

ceastă unitate culturală ar fi existat, n'am fi avut urâtul spectacol al învrăjbirii fraticide, care nu s'a oprit numai în cadrele luptelor și intereselor politice, ci a trecut și în domeniul vieții culturale, negând și ponegrind tot ce au creiat generațiile dinainte de război în vechiul Regat.

Oficialitatea partidului național a continuat și după unirea Ardealului lupta unilaterală politică, lăsând cu totul la o parte, în mod intenționat și conștient partea culturală a vieții, tocmai ca unitatea culturală să întârzie în profitul aspirațiilor politice de partid, dar în detrimentul general al cauzei naționale.

Ca să se vadă și mai bine sentimentele de cari erau conduși cei din fruntea partidului național, reproducem aici o parte din cuvântarea d-lui I. Lupas, fost ministru, rostită la așa numitul congres al fripturiștilor, ținut în luna Mai 1926 la Sibiu. D. Lupas a făcut multă vreme parte din acea oficialitate și e, prin urmare, în situație de-a cunoaște bine sentimentele și gândurile foștilor săi tovarăși de principii. Iată ce spunea cuviosul părinte despre foștii săi tovarăși:

„Felul slab cum s'au arătat păstorii și felul de a gândi al conducătorilor de până aci ai partidului național, cari n'au privit cu ochi inteligenți vremurile mari prin cari trecem, acești oameni crescuți în temnița politică și intelectuală, care era vechiul stat maghiar pentru noi, n'au avut inima destul de largă ca să se bucure de înfăptuirea idealului național.

„Ei, cari a doua zi după adunarea dela Alba-Iulia au ridicat vamă la Predeal, nu puteau face unirea sufletească. Au ridicat granițele sufletești între noi și au început o propagandă criminală, insultând tot ce am avut mai scump și mai sfânt”.

Se va spune, că părintele Lupas a vorbit cu acel prilej în împrejurări excepționale, când patima politică întunecă și cea mai limpede minte. Așa este de obicei. În cazul d-lui Lupas, însă aceasta nu se potrivește. D-sa a spus tot adevărul, fiindcă nici n'ar fi putut altfel, deoarece și sfinția sa avea exact același limbaj în adunările politice pe vremea când făcea încă parte din oficialitatea partidului național. N'a mărturisit singur în parlament că n'a fost la încoronarea dela Alba-Iulia? n'a fost nu fiindcă n'ar fi avut inima destul de lar-

gă să se bucure de înfăptuirea idealului național și nici fiindcă ar fi fost crescut în temnița statului maghiar, ci pentru simplul motiv, că era încă închis în temnița sufletească a partidului național.

Incheind, cu acest articol, seria acestora de cronici în care am încercat să arătăm legăturile dintre problemele culturale și mișcarea politică din Ardeal în perioada din preajma războiului mondial, putem face următoarea concluzie:

Acțiunea partidului național în acea perioadă a fost unilaterală, mărginindu-se mai mult la politica militantă a chestiunilor de drept politic și neglijind partea sufletească, care trebuia să ducă la unitatea culturală. Urmările rele ale acelei politici s'au văzut: deslănțuirea urgiei politice de maghiarizare de o parte, slăbirea puterii de rezistență de altă parte. Aceste două împrejurări au trezit în poporul român din Ardeal dorința și nădejdea de-a scăpa de sub jugul unguresc, fără a-i inspira însă în același timp în adâncul sufletului său și dragostea față de cultura națională și față de pionierii acestei culturi, cari erau frații săi din vechiul regat. Acestei pregătiri unilaterale se datorește trista situație de azi. Ardealul simte adânc bucuria eliberării sale politice de sub supremația ungurescă, dar se simte încă tot încătușat în mentalitatea produsă de culturile germane și maghiare. Nici azi, după zece ani de viață liberă națională, n'a pătruns în adâncime curentul dătător de viață al culturii naționale.

În cercetările noastre asupra problemelor culturale din Ardeal am început cu activitatea partidului național pentru motivul, că oficialitatea acestui partid, acuză continuu partidele din vechiul Regat, că n'ar fi făcut nimic pentru cultura poporului. Prin această acuzațiune se recunoaște în mod vădit obligativitatea pentru orice partid politic de-a se ocupa și de chestiunile culturale. Prin urmare, această recunoaștere dă cercetărilor noastre asupra acestei lature a activității partidului național o actualitate deplin justificată, fiindcă acest partid perseverează în greșeala trecutului și nici dela unire încoace nu se poate lăuda cu nici o activitate pe teren cultural.

Credem că am reușit să expunem în aceste cronici, în mod obiectiv și documentat, procesul sufletesc prin care a

Puțină filologie

NICI IN CLIN, NICI IN MANEC

Iarăș? Desigur ca o încheere naturală a celor de mai jos :

1. Cuvântul *clin*, o reproducere exactă a vechiului slavon *klinŭ* are, la noi, după autorii de dicționare ce vom cita următoarele înțelesuri :

1. Cihac (1879) : coin, gonsset, chan-teau = colț, *clin* de mănecă, bucată de stofă .

2. Sab. Pop Barciuanu (1900) : Achselstück, der Zwickel=altită *clin* ;

3. Fr. Damé (1901) : biais, lé, empieusement — *inclinare*, *clin*, bucată adăogată, în susul unei cămăși ;

4. Tiktin, Swickel, Kul=*clin*, pană de lemn ; (1905) ;

5. Șăineanu (1914) : petec de pânză ce se pune la măneca cămășii... spre a mă opri la toate dicționarele limbii române care, pe deoparte, au acest termen, pe de alta, aproape concordă în explicarea lui ca element din domeniul îmbrăcămintei.

Se găsește totuși și unele deosebiri, astfel : sensul de pană de lemn pe care i-l dă d. Tiktin și mai cu deosebire acela de *inclinare* în genere, pe care i-l găsește Fr. Damé. Că aceste cazuri sunt izolate — lucrul e explicabil : de parte de a reprezenta fiecare caet vocabulistic cercetări proprii — el nu este de cele mai multe ori decât reeditarea credincioasă a primelor cercetări. De aici : acest unison filologic care ne dă dreptul să ne îndoim de caracterul lui definitiv.

La confirmarea acestei îndoeli mai contribuie următoarea coincidență stranie :

1. Faptul că nici *Magnum Etymologicum Romaniae* al lui Hasdeu, nici *Dicționarul Limbii române*, (care dorșie să-l continue) nu au ajuns la această literă .

2. Faptul că atât : *Etymologisches Wörterbuch* al d-lui Sextil Pușcariu, cât și *Dicționarul etimologic al limbii române* — datorit d-lor I. A. Candrea și O. Densușianu — se ocupă numai de : elementele latine. De-aici : imposibilitatea unei confirmări cu adevărat științifice ;

3. În fine — faptul semnificativ de a găsi în popor acest cuvânt și cu altă semnificație decât cea statornică de mai sus și anume :

1. În vol. III al „*Proverbelor românilor*”, folcloristul Iuliu A. Zanne, zice, cu privire la *clin*, că ar avea două înțelesuri precise și anume :

primul — un derivat al aceluia de mai sus, raportat la viața casnică a păstorilor : „o bucată de pânză sau de pânură la vestimintele țărănești, numită la francezi *biais* sau *lé*” ;

trecut poporul român din Ardeal în ultimele decenii înainte de războiu. Din nenorocire acest proces s'a prelungit prea mult și în noua constelație politică.

Nădăjduim, că pria expunerile noastre vom putea contribui, dacă nu la îndreptarea răului, cel puțin la o înțelegere mai justă a stărilor din Ardeal. Înțelegându-le, ele vor putea fi apreciate și judecate cu mai mult simț de realitate și de dreptate.

al doilea — cu totul diferit de aceasta — în legătură cu viața de câmp a acelorși păstori : „o bucată de pământ având forma unui triunghi cu o bază foarte mică în raport cu înălțimea sau a unui segment de cerc cu raza mare”.

După care același adaogă : „În țara românească piezișala sau povârnișul unui deal se numește, *clină*”.

Această explicație ne duce : la două semnificații generale : una în legătură cu îmbrăcămintea, alta cu drumul ciobanilor — și încă : la două forme, diferite ca gen și terminație, dar identice ca înțeles : *clin*, într'o parte a muntelui, *clină*, de cealaltă, însemnează același lucru : teren *inclinat*, *povârniș*.

2. O dovadă mai mult o constituie expresiunile populare : *clinul dealului*, *clinul apei* (Coșbuc : Foia pentru toți. I. 58), în care cuvântul în discuție, intrat în limbă odată cu venirea Slavelor, deci după trecerea grupului latin *cl.* > *chi* (*inclinatio* > *înclinăciune*), nu poate fi echivalat decât cu : „*pană*, *povârniș*”.

II. Celălalt cuvânt e *mănec* sau *mănecă* ? — aceasta e partea a II-a a controversei.

Dela început o precizie esențială : ne găsim în fața a două forme radical distincte și anume : *mănec* rezultată normal din *manico-are* (derivat din *mane*) având, în chiar limba latină, înțelesul : arriver dès le matin (L. Quicherat et A. Daveluy), a ajunge de dimineață, a *mănecă* (I. Nădejde).

În felul acesta forma *mănec* (pe care d. Șăineanu o trece cu vederea) apare ca o formă verbală de Iud. prez. pers. I sing. Că lucrurile stau, așa ne-o confirmă atât *limba vie*, cât și celelalte dicționare mai puțin grăbite. Astfel cea dintâi e plină de derivate de-ale acestui verb dintre care amintim ca mai frecvente :

1. *mănec* s. m. grand matin, petit jour (Marți la mănec m'am pornit...)

2. a se *mănecă* v. se lever de grand matin (după Fr. Damé). Apoi :

3. pe (de, la) *mănecoate* ;

4. meglenitul *mănicat* ;

5. *mănecătoare* ;

6. de (din) *mănecus* (I. A. Candrea și Ovid Densușianu).

Dicționarele celelalte :

Sextil Pușcariu (1905) : *mănec* (la Nr. 1084) = früh aufstehen ;

Sab. Pop Barciuanu (1900) :

mănec = frühzeitig aufbrechen.

Tiktin (1924) ;

mănecă = vor Tagesanbruch, früh aufstehen ;

Fr. Damé (1901) :

a *mănecă* = se lever de grand matin.

Aceasta cu privire la *mănec*.

Cu *măneca* lucrurile stau cu totul altfel : rezultând normal din *manica* (derivat din *manus*) se găsește peste tot sub alt număr și cu alt înțeles. Astfel, d. Sextil Pușcariu îl explică la Nr. 1085 cu Qermel, iar d-nii Candrea și Densușianu la 1124. Că acest termen e definitiv consacrat — nimeni nu neagă. De-aici mulțimea de expresiuni ca : a *băgat-o pe mănecă*, a *trage de mănecă*, a *rupe măneca cui*va, *tae-ți măneca și fugi*, a-și *șterge nasul cu măneca*, a *lovi în mănecă*, cu *măneci larzi*, etc. (Iuliu Zanne). Sau proverbele :

Bună e *măneca lungă*,

Dar pânza nu va s'ajungă —

Tae din poale și pune la *măneci*,

Ii lovit cu *măneca țundrei* (Ibidem).

Și cu acest termen (*mănec-mănecă*) se petrec lucrurile ca și cu *clin-clină* = două forme cu două semnificații distincte : una în legătură cu îmbrăcămintea, altul cu viața câmpului.

Acest paralelism a înlesnit de altfel și confuziunea — transformând proverbul în : nici în *clin*, nici în *mănecă*.

III. Și că lucrurile stau așa, iată :

Să revenim la cuvântul — *mănec* verb — a se scula cu noaptea'n cap și a porni la drum. La aceasta Coșbuc adaogă : „drumul țaranului e pe dealuri ; el *mănecă* (= se scoală dimineața și pornește la drum) ca să urce dealul”.

De-aici : „a *măneca* e sinonim cu : a urca dealul” iar „*mănec* e drumul la deal”. Ceva mai mult : „În Banat, orice

suiș pe deal se numește: mănecul dealului". (Foaia pentru toți, I, 38).

Care este — deci — semnificațiunea acestui proverb:

Cihac spune: n'avoir rien de commun avec quelqu'un;

Pop. Barcianu: sich mit jemand nicht zu schaffen machen, ihm aus dem Wege gehen, ihm umgehen.

Tiktin: ich habe mit ihm nichts gemein, nichts zu schaffen;

Fr. Damé: n'avoir absolument rien de commun avec quelqu'un, n'avoir aucune relation avec lui.

In fine Săineanu: a nu avea nimic comun laolaltă.

Cum convine acest înțeles unitar cu clinul și cu măneca — fie chiar a sumanului țăranului-păstor? Și cum poți avea cu cineva în clin sau în mănecă? Și aici — ca și în celelalte proverbe — ne găsim, fără îndoială, în fața unei figuri — dar a unei figuri pe care, cu semnificațiunile croitorești ale termenilor, nu o putem nici realiza, nici înțelege. Cea mai bună dovadă că atât transformarea, cât și interpretarea ei sunt absolut eronate.

Stau oare altfel lucrurile când ne gândim la clinul și la mănecul dealului. Fără îndoială că da. Și explicațiunea ne o dă tot Coșbuc:

„Zicătoarea are înțelesul: n'am cu el deaface nici pe drum la deal, nici pe drum la vale", iar „explicațiunea ei e următoarea: Când drumul la deal (mănecul) e greu și boii nu pot duce carul, țărani înjugă 4 și 6 boi dela alte care și scot pe rând carele la deal. La vale (la clin) își împrumută lanfurile ca să împiedice roțile. Țăranul, fie cât de străin, când vede pe alt țăran că nu-și poate scoate carul în deal, își desprinde boii și-l ajută. Un om care-l dușmănește, ori un țirgoveț trece pe lângă țăran și-l lasă neajutorat în drum. Cu aceștia țăranul n'are nici în clin, nici în mănec — sunt oameni cari nu fac cauză comună cu el, nu și-au prins nici odată boii la un jug, nici la deal, nici la vale" — n'au nimic comun cu el. (Foaia pentru toți, I, 38).

Ne găsim — firește — și deastădată în fața unei imagini, dar, câtă deosebire! — în fața unei imagini pe care, tocmai fiindcă o vedem, o putem realiza și înțelege cu ușurință.

Ceva mai mult, derivatele acestui proverb: Cu nebunul să nu-ți pui nici în clin, nici în mănec — sau: Cu omul prost să nu ai de-aface nici în clin, nici în mănec — se întâlnesc de minune cu un al treilea (cu caracter explicativ): nebunul n'asudă nici la deal, nici la vale. Să nu fie oare niciun fel de legătură între acestea? Iată o apropiere asupra căreia încerc să atrag atențiunea.

Iată cum socotese eu că trebuiește priyită chestiunea: nici în clin, nici în mănec — adică nici la vale, nici la deal. Aceasta și ca formă și ca sens și ca logică.

Colegul meu Tache Papahagi îmi oferă o soluțiune intermediară și anume: aceea de a reținea proverbul ca făcând parte din domeniul îmbrăcămîntei — însă cu forma: nici în clin, nici în mănec. Deastădată forma mănec' ar fi refăcută ca gen după clin.

E o soluțiune care — coincizând ca formă cu aceea pe care o susținem — e cu totul lipsită de suportul Semanticei și al logicii. Cu toate aceste dezavantații — ea nu convine cu forma: nici în clin, nici în mănec — apăsată cu a căreia înțelegere de unii lingviști improvizăți;

INTRE SPECIFIC ROMANESC ȘI FUTURISM

Jalnica tragedie a unui june pictor
român

II.

Prietenul meu pictor continuă astfel scrisoarea, despre minunatele lui întâmplării:

..... când, după un ceas de goană, nevastă-mea se întoarce cu medicul casei noastre — un prieten din copilărie, care se poartă cu mine de parcăș fi ou crud) — eu, mulțumit, senin, triumfător, mă găseam în echilibru peste o pereche de scaune schioape, potrivit pe polițele „atelierului“ cele trei mari creațiuni ale mele din săptămâna scursă:

ROMANIȚA PAUNAȘUL CODRILOR COMPOZIȚIA

Prmele două lucrări, după cum știi, oglindeau cu credință și entuziasm specificul artei noastre naționale — atâta pe cât mă ajutaseră puterile mele și măsura în care mă putuseră lămuri articolele, foiletoanele, conferințele, interviurile și discursurile, revărsate cu îmbeșugare din ziarele, revistele și tribunele național-cultural-educativ-artistice. Cea din urmă operă — COMPOZIȚIA — stăbulea în cariera mea o culme, pe care nici talentul, nici inteligența, nici instrucțiunea mea, singure, n'ar fi sperat vreodată s'o atingă, dacă fericite sugestii din lumea rafinată — intelectuală, artistică și critică) — n'ar fi stimulat și hrănit slabele mele însușiri naturale, exaltându-le până la — cum spunea un esthet — până la superlativă comprehensiune potențial creatoare....

— Mi-a spus Doamna, șopti doctorul, apropiindu-se prudent de mine, că ai terminat niște pânze excepționale... Și cum îmi făgăduiseși că eu voi fi cel dintâi avertizat pentru alegere și cumpăratură...

— Încântat, doctore. Stai o țără să mă

Cercetările consacrate, acestei chestiuni m'au dus prin urmare la două forme: una generalizată prin continuă copiere — nici în clin, nici în mănecă — nenaturală mai cu seamă ca sens, în legătură cu îmbrăcămîntea; alta rară, normală și naturală logicește în legătură cu viața câmpului, a dealului și a văii — cu un cuvânt — cu viața zilnică a țăranului nostru. Să nu fie aceasta cea adevărată?

PAUL I. PAPADOPOU

scobor... Așa! Bucuros... De ce nu? Bravo!... Ei, ce zici?... Așa din stânga e ROMANIȚA.

— Nostim....

Cel dela mijloc e PAUNAȘUL CODRILOR....

— Adorabil...

— Al din dreapta e o COMPOZIȚIE...

— Uimitor....

— Doctore dragă, un artist nu e nici odată mulțumit de opera lui. Lozinca noastră a fost, este și va fi: EXCELSIOR-EXCELSIOR-EXCELSIOR!!!

— Excelsiorissim....

— Neapărat!... Dar ca să te ridicii până în sferile transcendente unde se întâlnește esența inspirației, se cere o mare, uriașă, formidabilă putere de renunțare, de sacrificiu și jertfă. Jertfă a cărnii și jertfă a spiritului...

— Mai cu seamă a spiritului....

— Hotărât!... Jertfa pe care umila lumânărică de spermanțet o săvârșește în fiecare zi....

— În fiecare noapte....

— Exact!... în fiecare noapte, pentru luminarea tuturor celor văduviți de lumină....

— Trebuie să fi lucrat multă vreme la piesele astea, nouile....

— Aproximativ... câteva zile doctore dragă....

— Câte-va zile numai!... (și doctorul se ridică în picioare — cu stimă, respect, admirație și groază)... Dar e inconceptibil...!!... Iți dai tu socoteală de efortul supraomnesc... de abuzul criminal, .. de... eram să zic: de nebunia ta?!?!?

— ...Nebunia mea....

— De bună seamă: nebunie calificată! Cum ai vrea să denumesc altfel isprava ta, fără precedent?... Să încerci — și să izbutești! — ca, numai în câteva zile să rezolvi ceace mii de artiști, în succesiunea atâtor vaste secole, n'au avut îndrăzneala să încerce și n'au sperat vreodată să rezolve... Anume: să renunțe la propria lor personalitate și totuși să reușească în creațiunea artistică — și să se impună timpului! E ca și cum ai cere vânătorului să-i fie teamă de iepure — iepurelui, să maltrateze pe vânător, pentru ca — la urma urmelor...

— Doctore....

— „pentru ca la urma urmelor, iepurile să intre triumfător pe rohatca țărâgului... în sacul vânătorului...

— Doctore... e amuzant!

— Ba, deloc! E tragic....

— Doctore... o fi și tragic, însă afacerile astea cu iepurile... succesiunea vas-telor secole... vas-telor secole... vânător maltratată... personalitate... creațiune artistică... rohatca... timpul... nu știu cum toate atea mi se răsucesc... mi se răsucesc, să răsucesc, în capul meu ca într'un ceam, de parcă s'au făcut terciu...

— Văzuși?

— Ce?

— Surmenajul!... Adu-ți aminte: acum câteva luni m'ai chemat, noaptea, la telefon să-ți prescriu prafuri împotriva migrenelor cari nu te lasau să dormi.

— Da...

— Mi-ai promis atunci că nu vei mai abuza de sănătatea musculară și cerebrală cu care te-au înzestrat părinții.

— Da... da...

— Mi-ai făgăduit că nu vei lucra mai îndelung de cât un simplu proletar sindicalizat; că nu vei mai pierde nopțile, până la stăruirea din zădărnici în P. T. Te că nu vei mai căuta interviuri și creații...

HORATIU DUMITRIU: GRAVURA

și că nu vei mai încerca să așterni pe pânză decât ceea ce simți că-ți face plăcere.

— Doctore...
— Arta este un joc liber. De aceea, chiar scenele de suferință exprimate prin mijloace artistice, s'au zămislit într'un fel de bucurie, pe care, ulterior, cărturarilor, cari au specialitatea de a umbla cu microscopul în tainițele sufletești ale artiștilor, au definit-o: voluptate a creațiunii.

— Doctore dragă...
— Or, nu există bucurie, cu atât mai puțin voluptate, în... oboseală. Singura voluptate a obosealii, dacă ne putem îngădui această împărechere, este moartea.

— Doctore dragă, ascultă...
— Bătrânii, consumați de oboseală, află în moarte — adică în veșnic neturburată odihnă — o voluptate, în adevăr cerească pe care noi, tinerii, nu suntem în stare s'o bănuim și s'o dorim...

— Doctore... e extraordinar ce se întâmplă cu mine. Când vorbești, vorbele tale îmi cad pe timpan ca niște curcudușe verzi pe un fund de dimirle: rou-ton-pac!... ton-pac-ron!... pac-tron-pac!...

— Ei... vezi?
— Ce?
— Sur-me-na-jul!
— Doctore...

— Nici un doctore!... Voi artiștii credeți în toate cele: în cântece, în descântece, în flori, în găze, în salamandre, în izvoare, în stele, în visuri, în critici, în vin, în pasiune — dar nu credeți în știință, și nici de cum în știința medicală. Cu toate astea, noi doctorii, suntem frații întru idealuri, ai artistului. Artiștii, ca și medicii, nu fac, în ultimă analiză, decât să sprijine și să glorifice viața.

Voi, prin imagini cari s'o transmită peste secole și peste fire, viitorinii; voi, prin mici reparațiuni de zi cu zi, cari s'o prelungească, în cât mai bună stare, la maximum de îngăduință a legilor firii.

— Doctore...
— Căci firea are și ea margini în îngăduințele ei. Cine încearcă să depășească — temerar — aceste ultime limite ale generozității naturii, lunecă, fatal, spre descumpănire.

Pragul descumpănirii e, mai înălțat decât încredințabil: îl trecem în sentimentul

Ciudățeniile editoriale

Notița noastră în legătură cu activitatea fără de plan a editurilor a atins un punct dureros al raporturilor dintre scriitori și editori.

Problema trebuie reluată și o vom face de îndată ce vom fi strâns materialul trebuincios.

Ca o dovadă pentru actualitatea problemei, facem loc — din simplu interes documentar — următoarelor rânduri ce ne trimite colaboratoarea noastră, d-ra Alice Gabrielescu:

Stimate d-le Perpessicius,

Cu privire la energicul dv. articol „Ciudățeniile Editoriale”, inchipindu-mi că v'ar întări mai mult siguranța că aveți cu dv. gândul și la nevoe chiar sprijinul tuturor scriitorilor, am voit să vă scriu satisfacția cu care am citit începerea campaniei dv. și cu care aștept desfășurarea ei, convinsă că nu va rămânea fără bune rezultate.

Primiți vă rog distinsele mele salutări.

Alice Gabrielescu

28 Iunie 1927.

că pășim logic într'un domeniu pe care de mult l'am fi dorit, un domeniu fermecat și fermecător, unde omul — (în speță pacientul) — devine generos întrepid, generos angelic sau generos idiot...

— Doctore... miroase a spumă, prăjită, de dulceață...

— Dar se poate întâmpla ca descumpănitul să sară mult mai departe peste hatul firii: în bărăganele negre ale unui imperiu turmentat și turmentator. Atunci omul nostru se precipită într'o serie de convulsii mintale, înfinit variate și perpetue. În cazul acesta pacientul se crede simultan: apostol și tiran — rege și chibritelniță — poet și pilaf — pictor și radiofon — hipopotam și caramelă — biciclist și făstăc — mitropolit și coup apaiser...

— Doctore... a dat dulceața de vișine, a nevestei, în foc, Semn bun: ci-că...

— La tine, pictore dragă, nu văd, deopamdată, decât una din manifestările, benigne, din prima categorie; dar nu este exclus, (dacă nu vei urma întocmai sfaturile mele prietenești), să faci saltul primejdios în făgașurile sumbre și agitate de care-ți vorbești — pentru stagiul infinit și irevocabil...

— Care va să zică?...

— De... asta va să zică... și mă bucur c'ai izbutit să mă înțelegi... asta va să însemne că mâine dimineață viu cu mașina să facem o mică excursie recreatoare — de vre'o două luni de zile, în care vreme nu te vei atinge de vopsele... nu vei gândi la artă, dar, mai vărtos... nu vei mai ceti o singură slovă tipărită...

— Și?...

— Veți trăi șasezeci de zile pline și grase, ca un animal teafăr și necugetător — adică fericit...

— Unde, doctore?

— La mânăstire...

Frângem, și de data asta, scrisoarea bunului nostru prieten pictor. Vom continua-o, cu aceeași fidelitate, în rubricile noastre viitoare.

N. N. TONITIA

Notițe italiene

MIȘCAREA PEDAGOGICĂ IN ITALIA

Renăscută prin opera generoasă a tineretului său, Italia își îndreaptă privirile spre tineretul de mâine. Educația morală, fizică și intelectuală a copiilor, alcătuește acolo obiectul preocupării tuturor — dela părinți la Rege, dela ondeștii educatori la cei mai de seamă pedagogi și filosofi. Prin aceasta, o deosebită atenție este acordată corpului profesoral, mai ales „maestrilor” dela școlile primare. Pentru a fi la înălțimea misiunii lor, dascălii mai modești au la îndemână serii întregi de reviste, răspândite în sute de mii de exemplare. Sămenalăm, prin vechimea și însemnătatea ei, mai ales pe aceea intitulată *I Diritti della Scuola* (apare la Roma de 27 de ani!), la care colaborează cei mai de seamă pedagogi (alături însă de cetivorii înșiși, care-i îmbogățesc coloanele cu rodul experienței lor de toată ziua), având directori pe tru fiecare preocupare în parte și care, prin felul viu și îngrijit cum se prezintă, poate servi drept model și sugestie pentru inițiativele oricui în această hotărâtoare problemă a învățământului național.

ALBANIA ANTICĂ

După cum se știe, recentul conflict dintre Italia și Iugoslavia, a avut drept pretext și anumite concesii pe care guvernul albanez le-ar fi făcut celui italian, pentru întreprinderea unor presupuse săpături arheologice. În legătură cu aceasta, semnalăm apariția la Roma, a unei admirabile monografii, datorită tinerului arheolog Luigi M. Ugolini, intitulată „Albania antică” (S. E. A. I., Roma, Milano, partea I), în care sunt consummate cele dintâi rezultate ale explorării istorico-arheologice a străvechiului pământ albanez, mai ales în spre părțile Adriaticei.

Bogat ilustrat, limpede și atrăgător scris, acest „ziar” arheologic (săpăturile sunt mai puțin puse în evidență) ca și interes și pentru observațiunile de ordin etnografic, în oriși ce caz, nu poate rămâne necunoscut istoricilor noștri cari se ocupă, mai ales, cu problema tracismului autohton, atâta de temeinic studiat în timpul din urmă de Vasile Pârvan și de elevii săi arheologi.

ROMA

Revista de cultură italiană, Nr. 2, Aprilie-Iunie 1927, cuprinde:

R. Ortiz: Catolicism și fascism; Al. Marcu: Cinci comemorări; Gh. Călinescu: B. Cellini; A. Belciugățeanu: Pesimismul voluptății d'annunziene. R. Ortiz: Capodoperele lirice italiene; Al. Marcu: V. Alessandri și G. V. Ruscalla; Fr. Petrarca: Ascensiune pe muntele Ventoux, (trad. de Al. Marcu); Sonetul XXXIX, Sestina I (trad. de J. Leonar.); N. Machiavelli: Prezentare la „Il Principe” (trad. de Al. Marcu); Ugo Foscolo: Din „Jacopo Ortis” (trad. de Al. Marcu).

Cronică literară; Însemnări; Etichete editoriale.

E C O U R I

REDACTIONALE

□ Toate notițele și comentariile ce apar, neiscălite sunt a se atribui redactorului acestei reviste: d. **Perpessicius**.

PENTRU D. ION GORUN

În numărul de Miercuri, 6 Iulie 1927, al „Dimineții” și sub titlul: „Premiile naționale pentru literatură”, d. Ion Gorun, laureatul premiului național de proză, pe 1926, scrie în legătură cu rândurile consacrate de noi într'un număr trecut, acestei periodice cestiuni naționale.

D. Ion Gorun e supărat că am trecut sub tăcere memoriul publicat de d-sa în coloanele „Dimineții” și ne află în culpă, de vreme ce, aplaudând propunerea d-lui G. Bogdan Duică referitoare la publicitatea candidaturilor, n'am acordat atenția cuvenită și propunerilor, d-sale, care se conforma acestui deziderat. „Ion Gorun poate să fie ignorat de „Universul Literar” — scrie d-sa într'un loc, ca să adauge: „Acest lucru mă lasă rece” iar mai departe: „Un cuvânt, totuși, aceluia care cu rea voință înlătură părerile pe care le susțin eu... etc., etc., ca să termine cu: „vorba lui Tănase: Mie mi-e perfect egal”.

Ne gândim să facem o grațioasă „nostra culpa” în nădejdea că de data asta vom încălzi puțin inima indiferentă a d-lui Ion Gorun — și am făcut-o bucurăși și în convingerea că tot omul e supus greșelii — dacă n'am fi recitat rândurile consacrate de noi, premiilor naționale și n'am fi observat că d. Ion Gorun n'a cetit cu atenție gândurile noastre — ca să nu bănuim că se face numai că nu le-a înțeles.

În orice caz, dela un simplu caz de omisiune — și se va vedea că nici atâta n'a fost — și până la o conspirație, a tăcerii, pe care d-sa ne-o atribuie, e o distanță geologică.

Dar nici omisiune n'a fost: în rândurile noastre scriam — și ideea revine de mai multe ori, ba chiar și un citat al d-lui I. G. o atestă: „Ceeace nu s'a pus în practică sistematic și oarecum oficial...” E adevărat că d. Ion Gorun, laureatul premiului de proză pe 1926, convins de temeinicia acuzațiilor pe care d. G. Bogdan Duică le aducea acordării premiilor naționale în 1926, s'a raliat opiniei criticului și și-a făcut propunerile în mod public, după cum e iarăși adevărat că noi n'am relevat intervenția d-sale oricât de interesantă și de prețioasă ar fi fost ea. Dar n'am relevat-o pentru că pe noi ne interesa să se pue în practică „Sistematic și oarecum oficial”, principiul. Ceeace repetăm, și d. Ion Gorun însuși recunoaște, nu s'a făcut.

Nu mai departe însuși inițiatorul acestui procedeu d. G. Bogdan Duică n'a dat urmare, gândului său. Nu cumva, oare, pentru că în intenția d-sale era — și lucrul se spunea răspicat în memoriul publicat de d. G. B. D. în „Universul literar” de anul trecut — să se adopte principiul oficial, și să se practice de unanimitatea juriului? Ar fi fost socoteamă dimpreună cu d. G. B. D. singura soluție ca să se evite în viitor, surprize asemenea aceluia din 1926. Și cum ziua acordării premiilor se apropia și cum candidările

în spiritul dezideratului G. B. D. nu se făceau, am socotit să comentăm probabilitățile. Despre aceasta și despre nimic altceva a fost vorba în nota noastră. Încă un motiv ca să nu fi avut penitruce ne ocupa de intervenția d-lui Ion Gorun.

Totuși un gând ne încearcă: nu cumva, d. Ion Gorun a înțeles că nota noastră viza la valoarea laureaților de anul trecut, printre cari se afla și d-sa?! Mai întâi scrisesem: „Să se noteze că nu discutăm aici valoarea laureaților” și apoi insistam că ierarhizarea aproximativă, de sigur, a viitorilor laureați, ierarhizare pe care premiile din 1926 o călcasoră în picioare, era mijlocul de a se evita surprizele. Și, dacă c să facem încă o precizare, la premiul național de poezie ne gândisem noi tot timpul.

Iată deci, penitruce nu înțelegem răstălmăcirea din articolul din „Dimineața” al d-lui Ion Gorun.

Despre o conspirație a tăcerii se poate vorbi. Și la noi și în celelalte literaturi. Și e o chestiune pasionantă și am putea-o discuta, oricând, cu plăcere. În orice caz, printre victime nu am vedea nici odată pe laureații de ieri, de azi și de mâine ai premiilor naționale de literatură.

BALZAC

Într'un studiu publicat de d. Denis Saurat, în „Les Marges” (raportat de „Mercur de France”) cetim aceste valoroase opinii despre geniul lui Balzac:

Balzac este cel mai solid dintre scriitorii noștri. Ași zice cel mai mare, dacă n'ar fi Victor Hugo...

Odată erou săi angajați într'o scenă bună, Balzac uită totul: și teama de anarhie și de ideile sale ocultiste sentimentele ca și teoriile. El vrea să vadă, vrea să știe. Și nu e lipsit nici de simpatia umană, ba dimpotrivă. De câte ori nu ne simțiam dispuși să-i spunem să tacă, să-și păstreze pentru el comentariile înduioșate și să-și continue povestea. Mila lui pentru personagiile sale este de calitate inferioară, ca tot într'insul, afară de această extraordinară putere de observație. Poate chiar că din lipsa aceasta de calitate și intensitate în sentimentele sale personale să fi rezistat mai bine ca Dostoievski sau Tolstoi nenorocirilor eroilor săi. Balzac îi plânge, dar dorește cu atât mai mult să-i cunoască. În vreme ce Rușii, ei, au o atâta de mare poftă să-i plângă încât slăbesc prin a nu-i mai vedea.

Luat în el însuși, poate că Balzac n'a fost un om prea mare; ca și Victor Hugo, poate că a fost mai ales un foarte mare copil. Dar operele lui există, sunt aici, mai sănătoase, mai durabile, mai solide ca acelea ale oamenilor mai mari ca dânsul, un Goethe, un Tolstoi, un Ibsen.

Nu e lucru ușor să faci o operă mare. Singură inspirația sublimă și geniul extraordinar n'ajung. Nu-i lucru de un moment sau de un om. Răușita cere colaborare, cere un sol unde să încolțească, o atmosferă în care să crească. Franța, rasa, cultura, tradiția ei, au marea lor

DIN SUMARUL

NUMARULUI VIITOR:

POEZII de Emil Isac; A. Cotruș, M. Cezarianu; G. Talaz; Florica Mușianu; Virginia Gheorghiu, etc., etc.

PROZA de: Sylvius Rolando; I. M. Rașcu; George Dorul Dumitrescu; Romulus Dianu, Mircea Eliade.

STUDII de: N. N. Matheescu; Scarlat Struțeanu; Mircea Eliade.

AFORISME de: Victor Eftimiu.

MENTIUNI CRITICE: La Medeleni, II. Drumuri roman. (Ionel Teodoreanu); Nu mi-am plecat genunchii, poeme, (Elena Farago) de Perpessicius.

REVISTA REVISTELOR de Pentapolin. DE VORBA cu Camil Baltazar de F. Aderca.

parte creatoare în opera lui Balzac. Ea are dreptul să prezinte această operă ca un lucru al său, ca un lucru bine făcut. După cum Homer reprezintă epopeia și pe Grecia, Balzac este romanul și este Franța.

CASA NAȚIONALĂ A LITERELOR, ARTELOR ȘI ȘTIINȚELOR

Așa se numește instituția pe care o înființează d. Edouard Herriot, ministrul instrucțiunii din Franța. Scopul ei este să reglementeze și să inobileze prin obligație de stat, opera de asistare a creatorilor de literatură, artă și știință. Între veniturile cu care se vor alimenta fondurile Casei este și o taxă preluată asupra operelor intrate în domeniul public.

Știrea a plăcut și la noi, dovadă ocolul de care s'a bucurat în presă.

Ar fi locul să amintim că și la noi s'a vorbit, îndelung, acum vre-o doi ani de zile despre un „consiliu al literelor”, că se publicase chiar și menu-ul — ca să zicem așa — noiei intenții, dar că totul a rămas, cum rămân toate gândurile prea tari, la noi în țară, în cartoane. Toți demnitarii noștri sunt preocupați numai de eoul pe care îl va înregistra posteritatea despre marca lor personalitate. Deaceea fie care se simte obligat să legifereze indiferent dacă proiectul moare nenăscut sau sucombă în secțiile corpurilor legiuitoare. De aceea, în timp ce miniștrii de instrucție din alte țări sunt muncii de cele spirituale, în România avem spectacolul acelei furii edilitare, care reduc toată problema școlară la cărămida din ziduri.

Și totuși: ca mâine se va găsi și pe la noi, un ministru în curent cu cele din Franța, care va relua ideea aceluia „Consiliu al literelor” și va da corp de lege acestei idei salutare. Mai ales că editorii cari tipăresc miile de exemplare din clasicii noștri, abia așteaptă să poată vărsa la casa acestei „Case” ceva din beneficiilor acțiunilor lor culturale.

CARTI NOI

VIRGIL COSTESCU: Gazda cu fata de măritat. Tip. „Bica” 83 pag. lei 20.